

TAMMIO-OPAS 2

TAMMION KUJAT JA VANHANKYLÄN TALOT

PENTTI PITKÄNEN 2020

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TAMMIO-OPAS 2
TAMMION KUJAT JA VANHANKYLÄN TALOT

PENTTI PITKÄNEN 2020

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

UUSINTAPAINOS 2020

Valokuvat Pentti Pitkänen

Karttapiirroksset Pentti Pitkänen

Karttapohjat Maanmittaushallitus: Paikkatietoikkunat

Julkaisun on kirjoittanut ja taittanut Pentti Pitkänen

copyright Pentti Pitkänen ©

SISÄLLYS

<i>sivu</i>	
006	00 SAATE
007	01 KOMPASSI
008	30 ITÄPÄÄNKUJA
025	31 ITÄPÄÄNKUJALTA HEINÄKALLIOLLE
031	32 ITÄPÄÄNKUJAN KESKIOSA
042	33 ITÄPÄÄNKUJAN LOPPUPÄÄ
046	34 ITÄPÄÄNKUJAN PALUUPATIKOINTI
061	35 NÄHTÄVYYKSIÄ ITÄPÄÄN ETELÄ- JA KAAKKOISPUOLELLA
074	40 LÄNSPÄÄNTIETÄ LÄNSPÄÄHÄN
090	41 LÄNSPÄÄNTIEN PALUUPATIKOINTI KYLÄNRANTAAN
099	42 NIILEKSENKUJAN PALUUPATIKOINTI
110	43 NIILEKSENKUJALTA KALASTAJAINPIRTILLE
118	44 HESULINKUJAN PALUUPATIKOINTI
123	45 JOOSENKUJAN PALUUPATIKOINTI
129	46 KOUKINKUJAN PALUUPATIKOINTI
133	47 PALUU VIERASVENELAITURILLE
139	48 PALUU KYLÄNRANTAAN
144	50 LÄHTÖ TAMMIOSTA
149	51 HISTORIAALLINEN TAMMIO-KATSAUS

SAATE

Teoksen ”TAMMIO-OPAS Tammion kujat ja vanhankylän talot” osassa 1 ohjattiin retkeilijä lyhyelle kyläkierrokselle kylänrannasta tai vierassatamasta kujalinjalle Koukinkuja – Joosenkuja – Hesulinkuja – museot – Kalastajainpirtti – Niileksenkuja – kylänranta. Tältä peruskierrokselta poikettiin Koukinkujalta Jyrkäskallion näköalapaikalle, Hesulinkujalta Kallunkujalle ja Niileksenkujalta Tähtisenkujalle. Nämä reitit kiertäen tuli nähdä vanhankylän keskiö kokonaisuudessaan.

Teoksen osassa 2 opastetaan retkeilijää laajentamaan näkemystään patikoimalla Joosenkujan ja Hesulinkujan risteyksestä Itäpäänkujalle ja kylänrannasta Läns pääntielle. Itäpäänkujalta voi poiketa Heinäkallion näköalapaikalle.

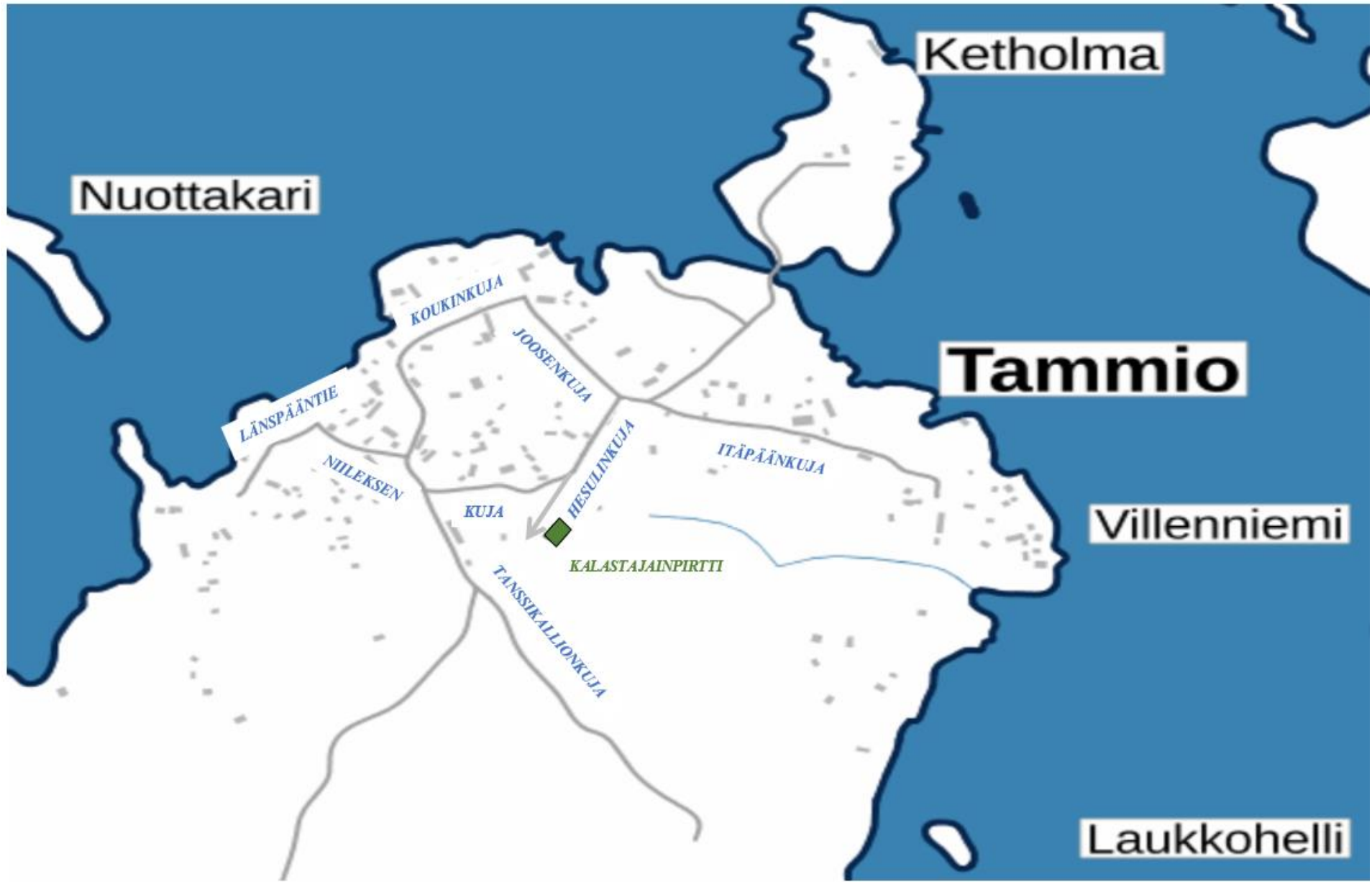
Mikäli retkeilijä haluaa tutustua ensisijaisesti museoihin ja Kalastajainpirttiin, tälle alueelle ohjautuu lähtemällä kylänrannasta Niileksenkujalle. Kalastajainpirtiltä voi palata kylänrantaan myös reittiä Hesulinkuja – Joosenkuja – Koukinkuja seuraten.

Jos aikaa ja uteliaisuutta riittää, retkeilijä voi edetä kylänrannasta viitoitetusti Niileksenkujalle ja sieltä Tanssikallionkujalle ja Tanssikallion ohittaen kivilouhokselle saakka.

4.1. 2020

Pentti Pitkänen

KOMPASSI

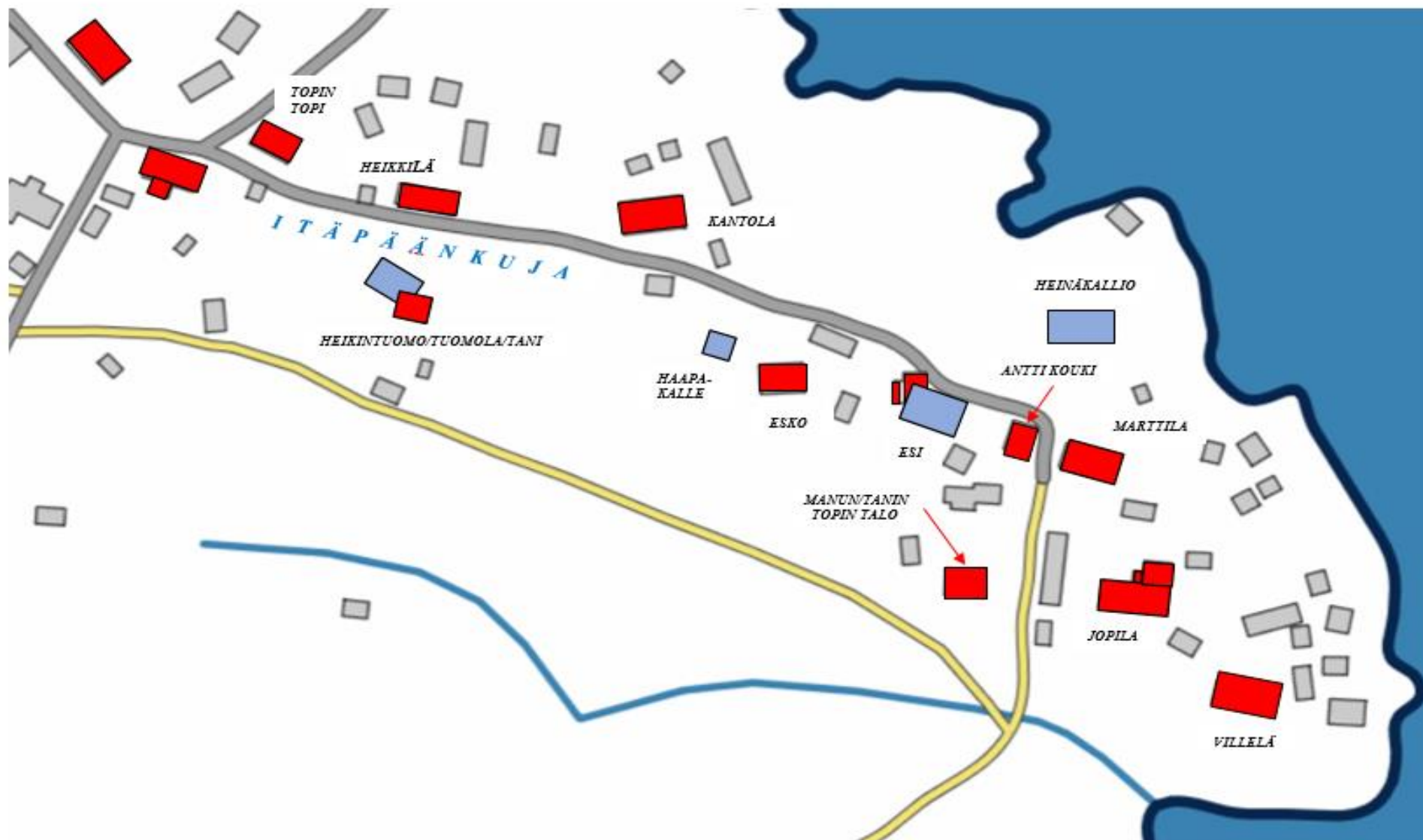

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

30 ITÄPÄÄNKUJA

TAMMION KUJAT JA VANHAN KYLÄN TALOT 1640 – 1920 (1990)

ITÄPÄÄNKUJA

Punaisella värjättyt talot ovat pysyneet paikallaan, vaalean siniset palaneet tai puretut

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Itäpäänkujan länsipuolella Hesulin talo, itäpuolella Topin Topin talo

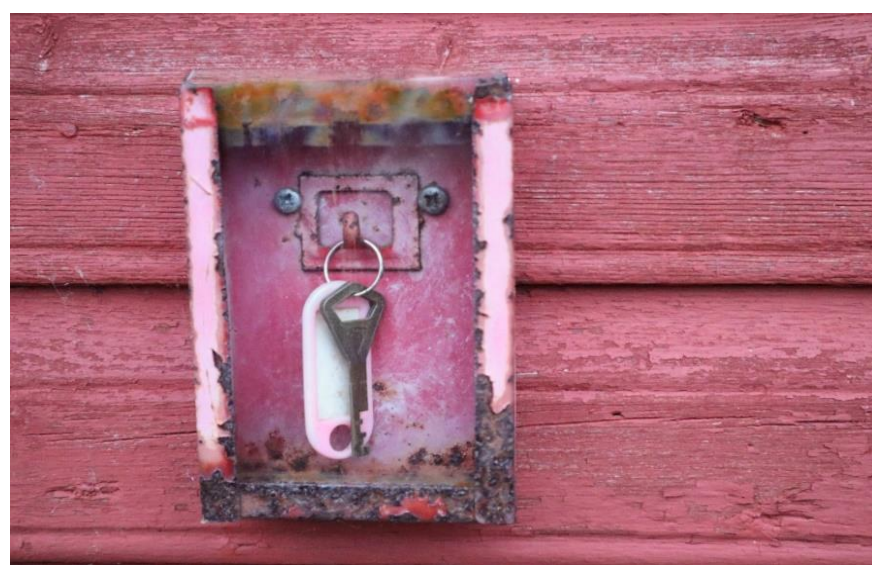
Liittymä Ketholmankujalle

Topin Topin talon kuisti ja edusta

Topin Topin taloa vastapäätä palokalustovaja

Palokalustovajan ovi ja avain

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Näkymiä vajan nurkalta kujan länsipuolelle

Näkymiä Itäpäänkujan itäpuolelle

Heikkilän talo ja kellari Itäpäänkujan itäpuolella

Heikintuomon/Tuomolan/Tanin/Tanin Tanin eli Poikatanin talo Itäpäänkujan länsipuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Näkymiä Itäpäänkujalta itään Tanin /Tanin Tanin eli Poikatanin alueelle

Kantolan talon aittoja Itäpäänkujan itäpuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kantolan aitta Itäpäänkujan länsipuolella

Kantolan aitan ovi, oven avain ja purjehdusmuisto menneisyydestä

Kantolan talon eteläpää

Kantolan talon eteläpää ja portti

*Nousu Itäpäänkujan länsipuolelle Haapa-Kallen talon rauniolle
Haapa-Kallen talon paikka*

Eskon talo

Eskon talo ja etupiha

Luontonäkymiä Itäpäänkujalta itään

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Näkymä Heinäkalliolle

Itäpäänkujan jatkuessa Esin talo ja piharakennukset jäävät kujan länsipuolelle

Esin talo

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

31 ITÄPÄÄNKUJALTA HEINÄKALLIOLLE

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Nousu Itäpäänkujalta Heinäkalliolle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

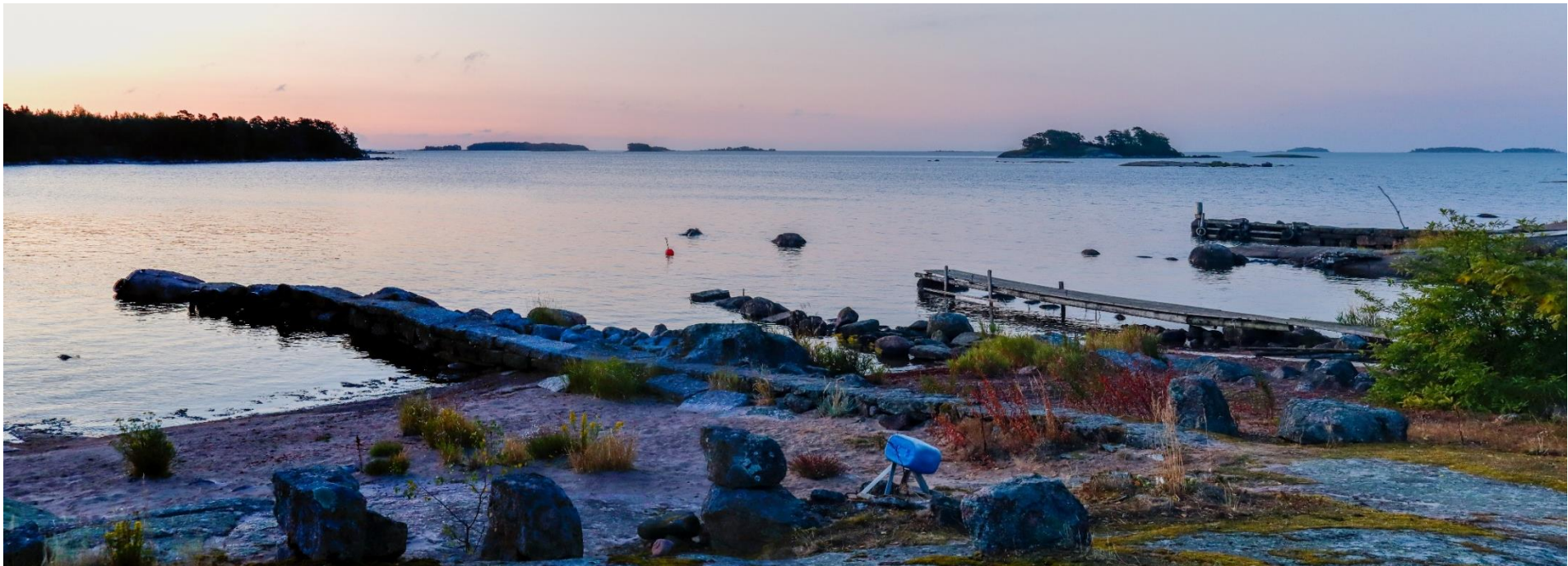
Rantasauna

Merimaisemia aamuhämärässä ja päivän valjetessa Heinäkalliolta

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kantolan talo ja ulkorakennuksia katsottaessa Heinäkalliolta pohjoiseen

Ketholma Heinäkallion pohjoispuolella

Laskeutuminen Heinäkalliolta Itäpäänkujalle Esin talon edustalle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

32 ITÄPÄÄNKUJAN KESKIOSA

Heinäkallion risteyksestä kohti Antti Koukin taloa

Marttilan/Vanhantuvan ja Antti Koukin risteyksessä Itäpäänkuja kaartuu jyrkästi oikealle

Marttila/Vanhatupa

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jopila

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Itäpäänkuja jatkuu Jopilan aittoja sivuten

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Manuntalon/Tanin Topin pihapiiri ja talo Itäpäänkujan länsipuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

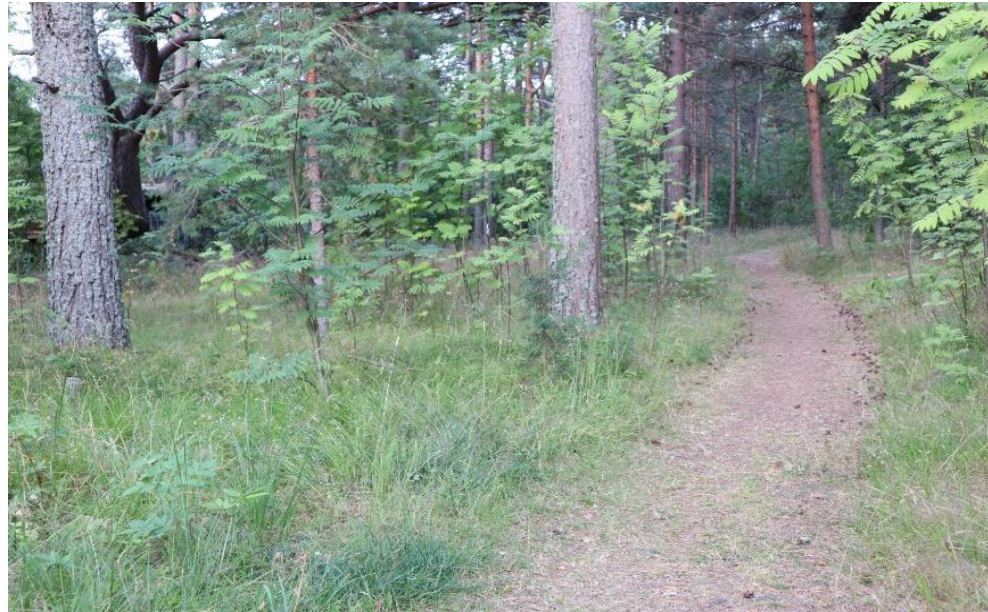
TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jopilan sauna, horsmikko ja kivisilta

33 ITÄPÄÄNKUJAN LOPPUPÄÄ

Kivisillan jälkeen Itäpäänkuja kaartuu länteen

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Israelin Antun talon raunioilla

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

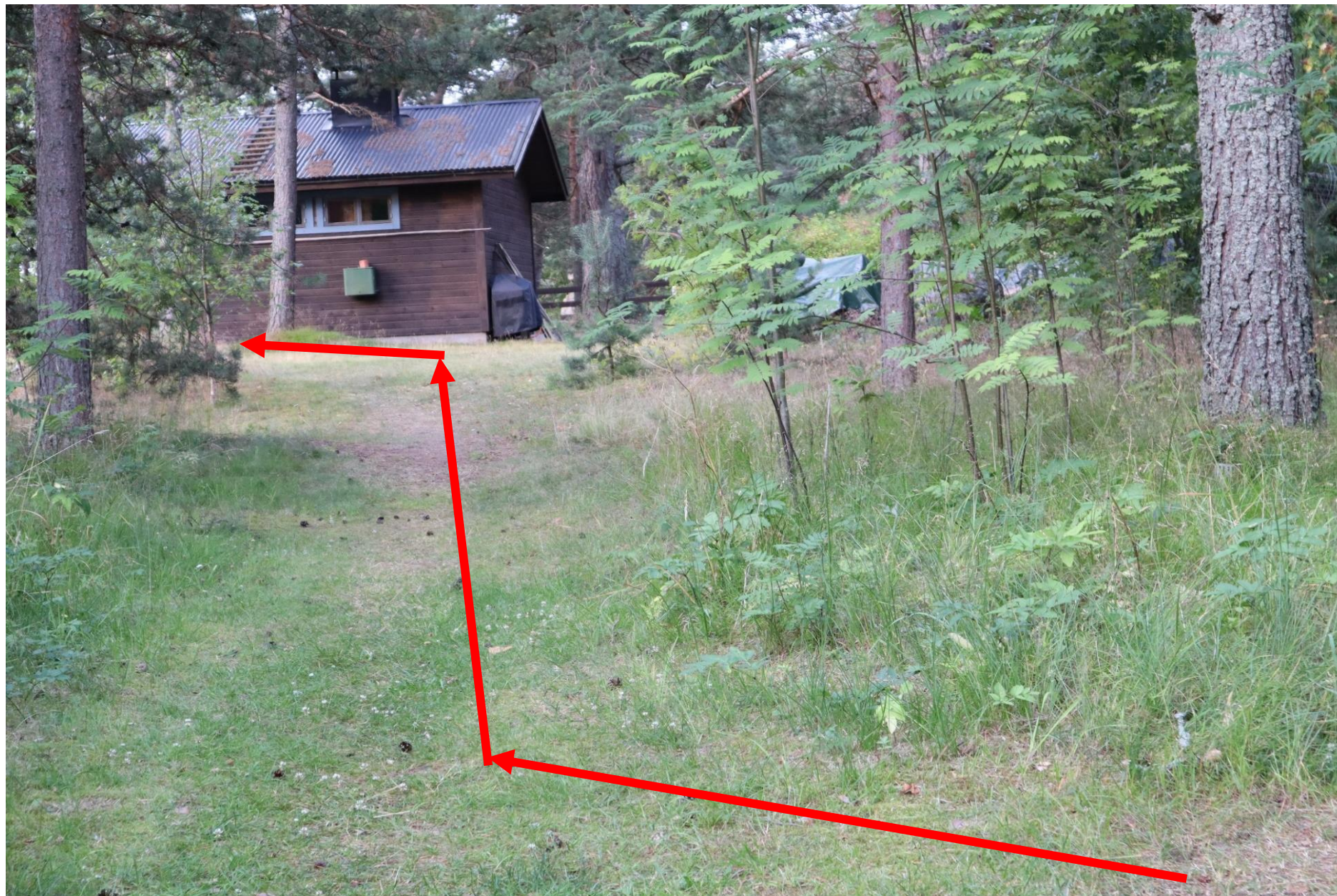
Manun/Tammelinin talo

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

34 ITÄPÄÄNKUJAN PALUUPATIKOINTI

Reitti tähtystämään Villelän taloa palattaessa Tammelinilta Israelin Antun tontin itärannalle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jopila ja Villelä

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jopilan ohitus Itäpäänkujan paluupatikoinnilla

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jopila jää Itäpäänkujan itä- ja Manuntalo/Tanin Topi länsipuolelle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Antti Koukin talo

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Marttila/Vanhatupa

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Nousu Koukin Antin talon kulmalta Heinäkalliolle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Koukin Antin talon vierustaa kohti Esin taloa

Esin talolta Eskon talon aitan vierustalle

Näkymä Ketholmalle

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Itäpäänkuja jatkuu kohti Kantolan aitan ohitusta

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kantolan kallion reunalta kohti Heikintuomon/Tanin talon tonttia Itäpäänkujan länsipuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Taloa on nimetty 1800-luvun loppupuolella Tanin Tanin eli Poikatanin taloksi

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Ohitettava Heikkilä sijaitsee kujan itäpuolella, palokalustovaja länsipuolella

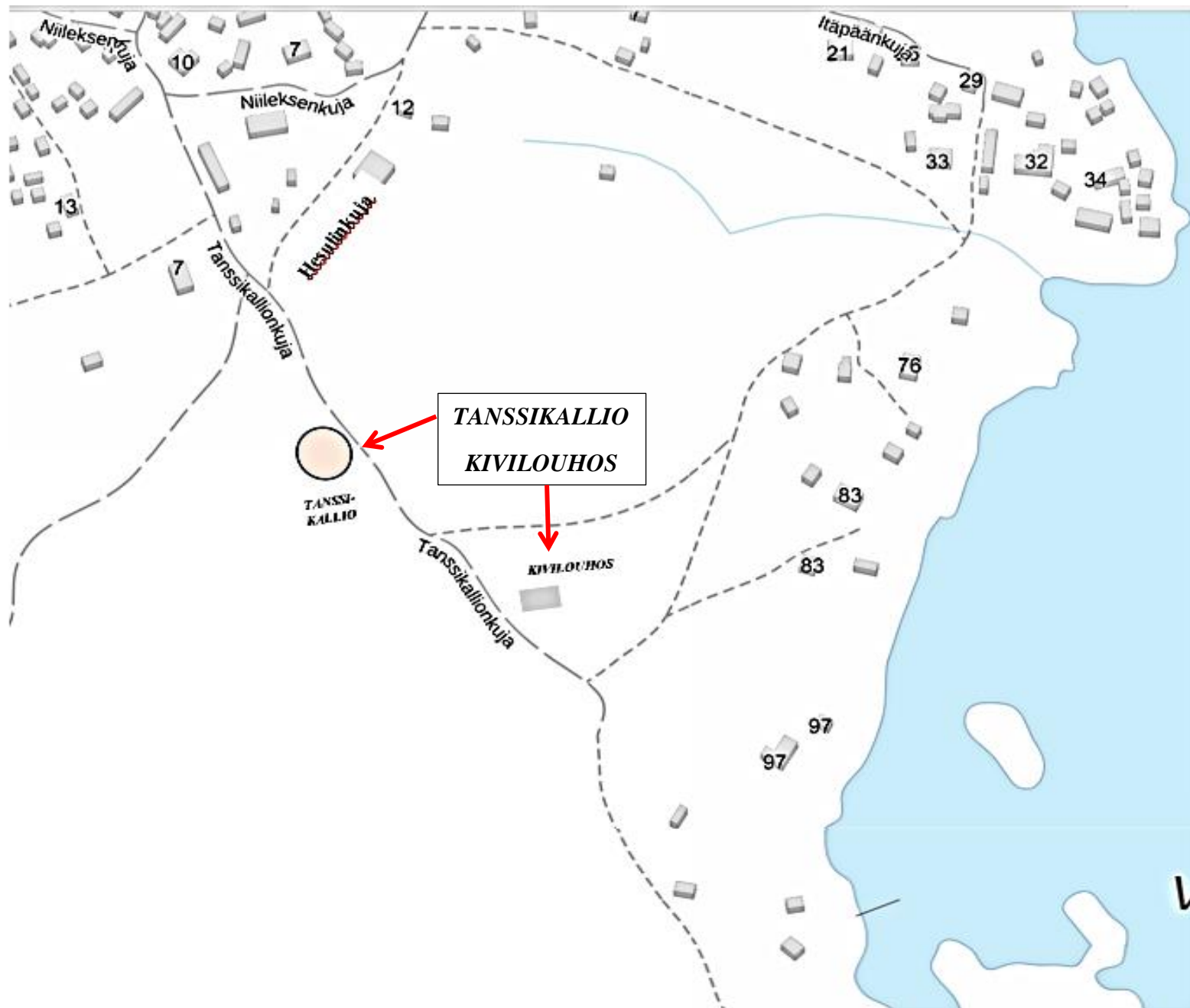

Palokalustovajaa vastapäätä sijaitsee Topintopin talo, Hesuli lähinnä Itäpään-, Hesulin- ja Joosenkujan risteystä

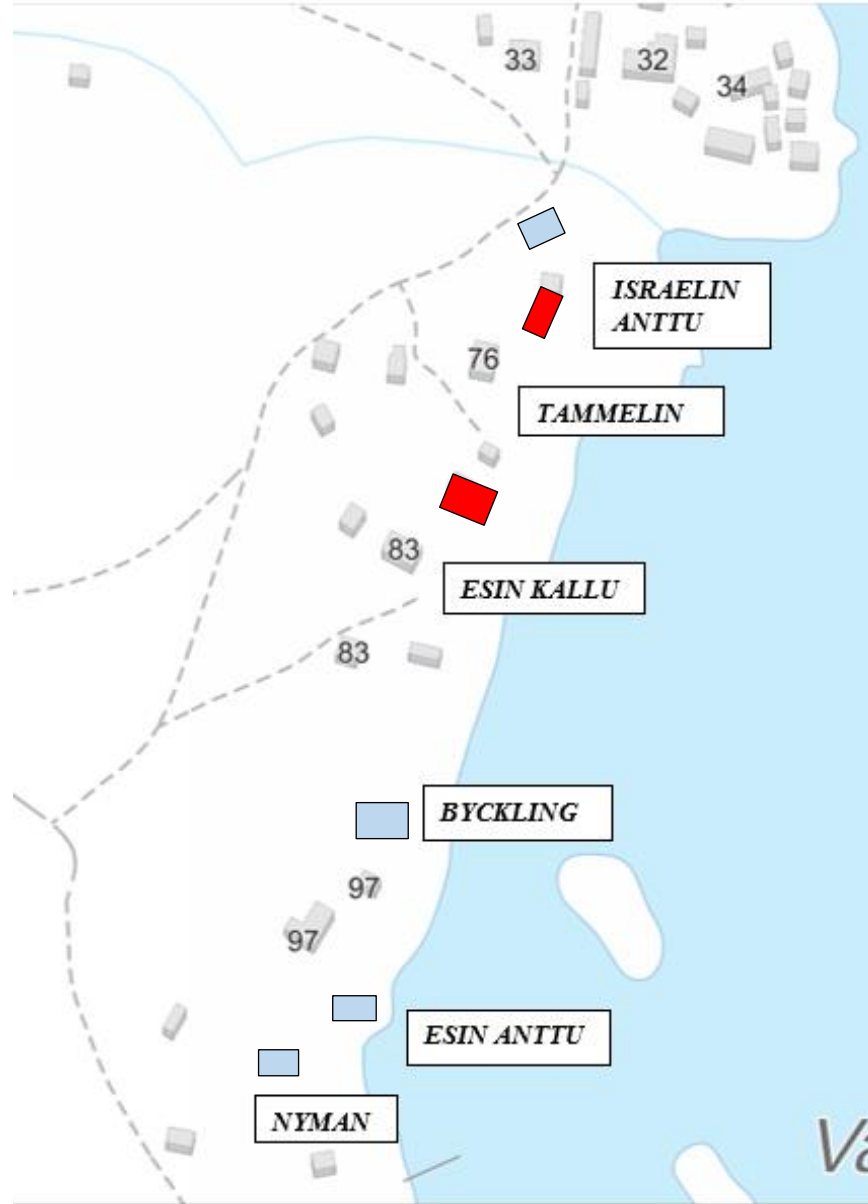
TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

35 NÄHTÄVYYKSIÄ ITÄPÄÄN ETELÄ- JA KAAKKOISPUOLELLA

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TALOT TAMMION ITÄRANNALLA VANHANKYLÄN ALUEEN ETELÄPUOLELLA

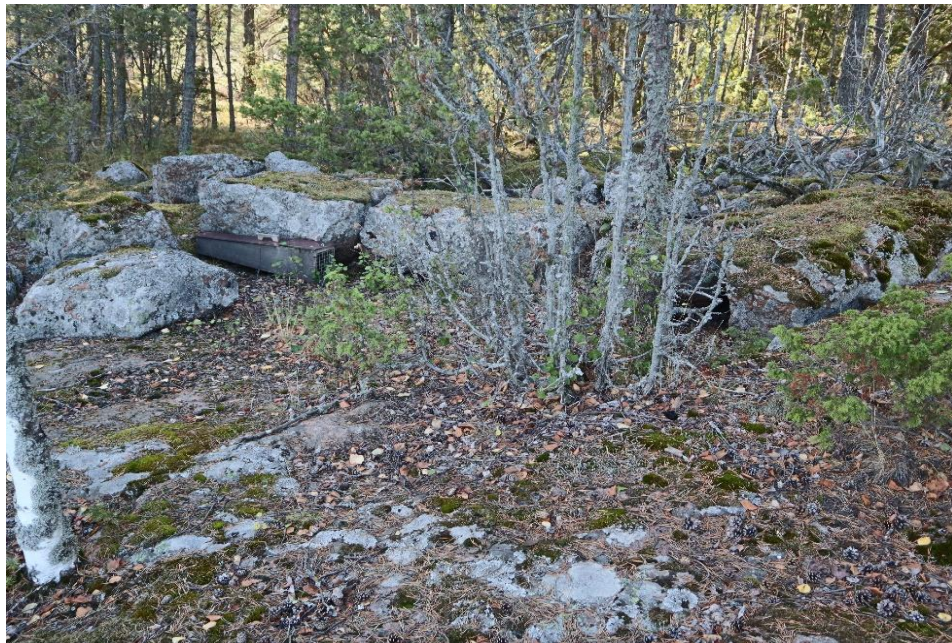

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Palaneen Bycklingin talon ranta-alue ja talon kivijalan jäännöksiä

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Esin Kallun tontin rantakallio kivilouhoksineen Bycklingin tontin pohjoispuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Kivilouhos Tammion keskimaalla

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Tanssikallio Tanssikallionkujan varrella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

40 LÄNSPÄÄNTIETÄ LÄNSPÄÄHÄN

Tanin Riston aitta ja aita

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Länspääntietä kylänrantaan

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Saskalan talo kylänrannan eteläreunalla

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Läns pääntie jatkuu kylänrannasta länteen museolle ja Kalastajainpirttiin johtavan Niileksen kujan risteykseen

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

ESALANKUJA JA ESALA

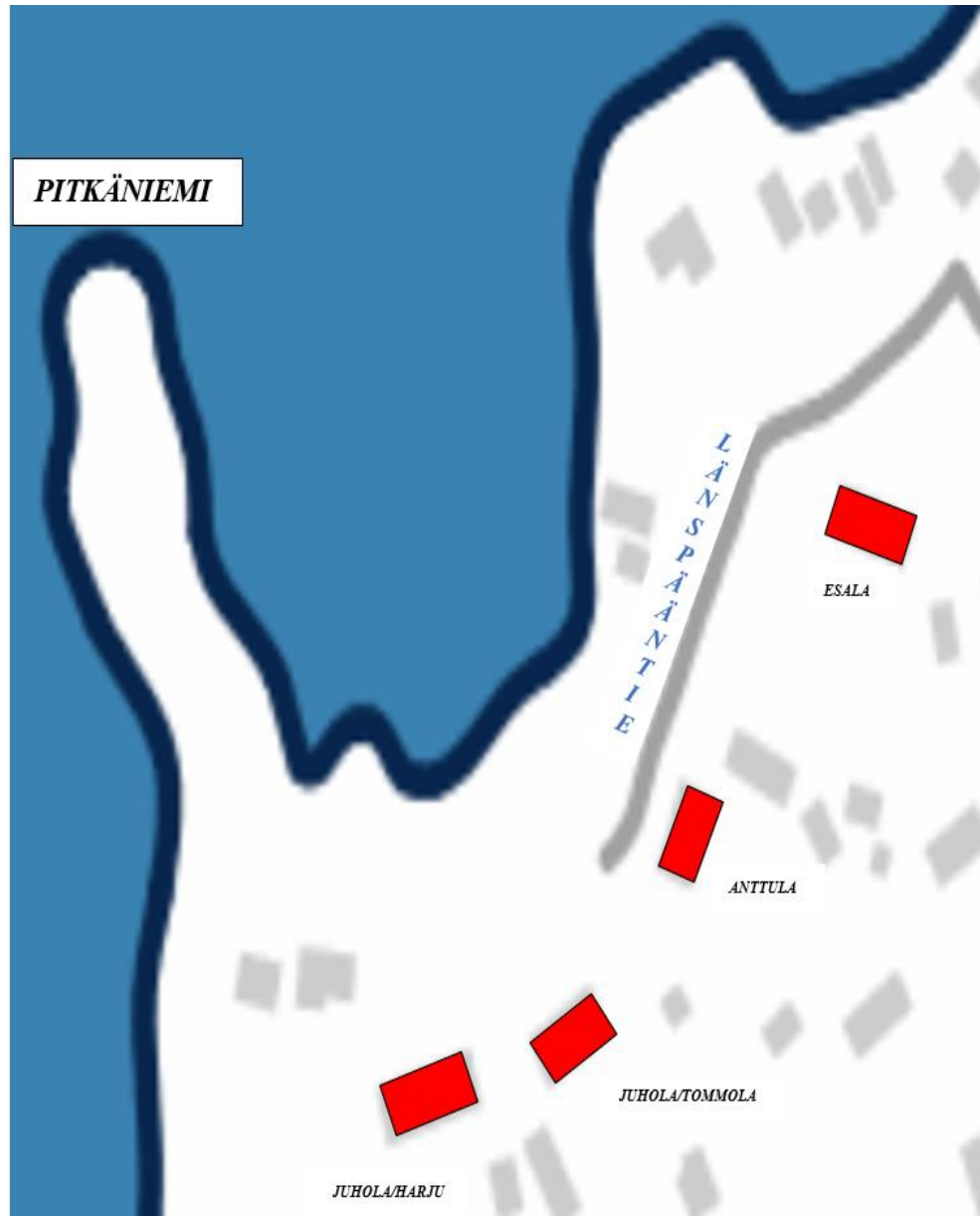
TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Läns pääntieltä näkyvät Esalankujan viitta, Esalan portti ja pihapiiri

Esalan ohituksen jälkeen LÄNSPÄÄNTIE kääntyy jyrkästi vasemmalle johtaen kohti Anttulaa, Tommolaa ja Juhola/Harjua

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Anttulan talo ja kivijalka

Juhola/Tommolan talo

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Juhola/Tommolan pihapiiri ja kuisti tuuliviireineen

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Juhola/Harjun talo kivijalkoineen

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

41 LÄNSPÄÄNTIEN PALUUPATIKOINTI KYLÄNRANTAAN

Tammion vanhankylän läntisin talo Juhola/Harju

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

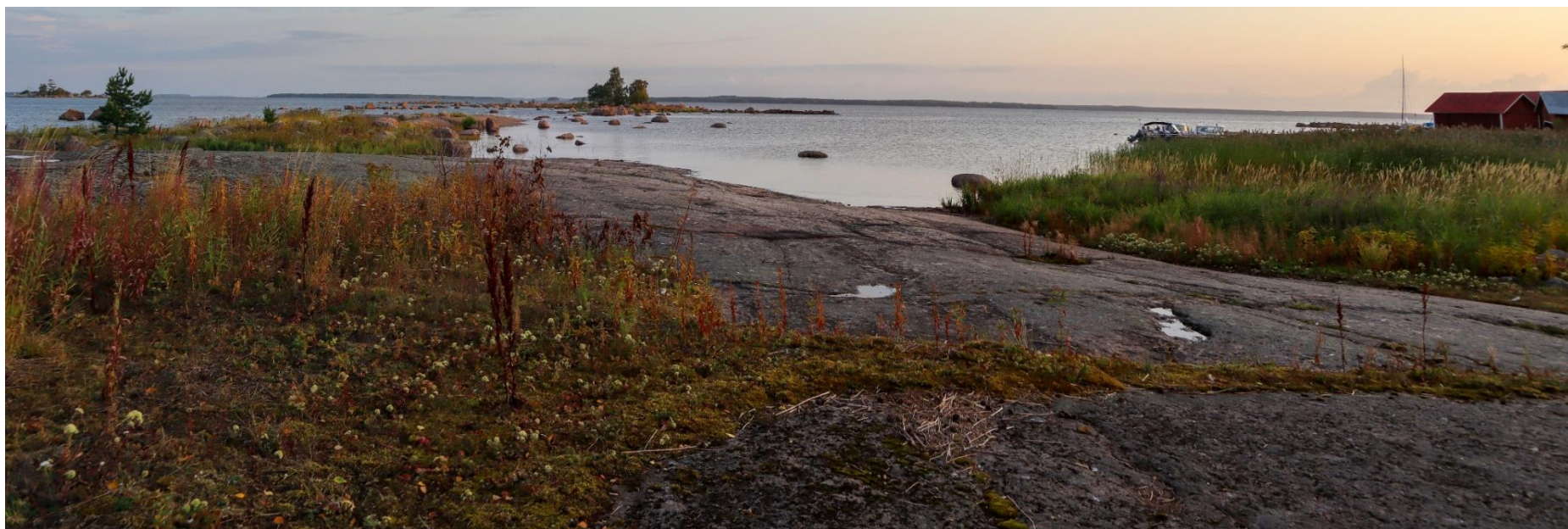
Juhola/Harjun talon ranta-aitan seinä

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Merenrantanäkymiä Juhola/Harjun talon lähetyviltä

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Rantanäkymiä Takapuiren lahden tuntumasta

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Ranta-aittoja, verkkopuut ja savustusuuni

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Ranta-aittoja. Ranta-aittojen välistä kapea sola laitureille

Paluu kylänrantaan

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

42 NIILEKSENKUJAN PALUUPATIKOINTI

Niilekselä

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Saskala

Niilekselän aitta

Jeron Kallen/Niileksen Antun talo

Tanelintalo

Viitat ohjaavat Tanssikalliolle ja Niileksenkujaa edeten museoalueelle ja Kalastajainpirtille

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Entinen kansakoulu sijaitsee Niileksenkujan varrella kujan eteläpuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Topin Villen talo ja aitta Niileksenkujan itäpuolella

Niileksenkuja liittyy Hesulinkujaan

43 NIILEKSENKUJALTA KALASTAJAINPIRTILLE

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Entisen kansakoulun kohdalta Niileksenkujalta oikealle suuntautuva metsäpolku johtaa Kalastajainpirtille

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

44 HESULINKUJAN PALUUPATIKOINTI

Kalastajainpirtiltä Hesulinkujalle kohti museorakennuksia

Niileksenkujalta Hesulinkujalle

Topilan tontti Hesulinkujan pohjoispuolella.

Taustalla Rytkön talo

ja

Jerolan aitat

Jerolan aitta Kallunkujan risteyksen takana

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Saunarakennus ja kaivo Hesulinkujan eteläpuolella

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Jerolan talon pääty Hesulinkujan pohjoispuolella, Hesulin aitta eteläpuolella

Hesulinkujan, Joosenkujan ja Itäpäänkujan risteys

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

45 JOOSENKUJAN PALUUPATIKOINTI

Samulan ohitus

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

Joosen Topin talon ohitus syreeneitten kukkiessa

Joosenkuja päättyy Koukin kulmaan. Takana Tuomaantalo.

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

46 KOUKINKUJAN PALUUPATIKOINTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

47 PALUU VIERASVENELAITURILLE

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

48 PALUU KYLÄNRANTAAN

Lähtönäkymiä

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

50 LÄHTÖ TAMMIOSTA

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

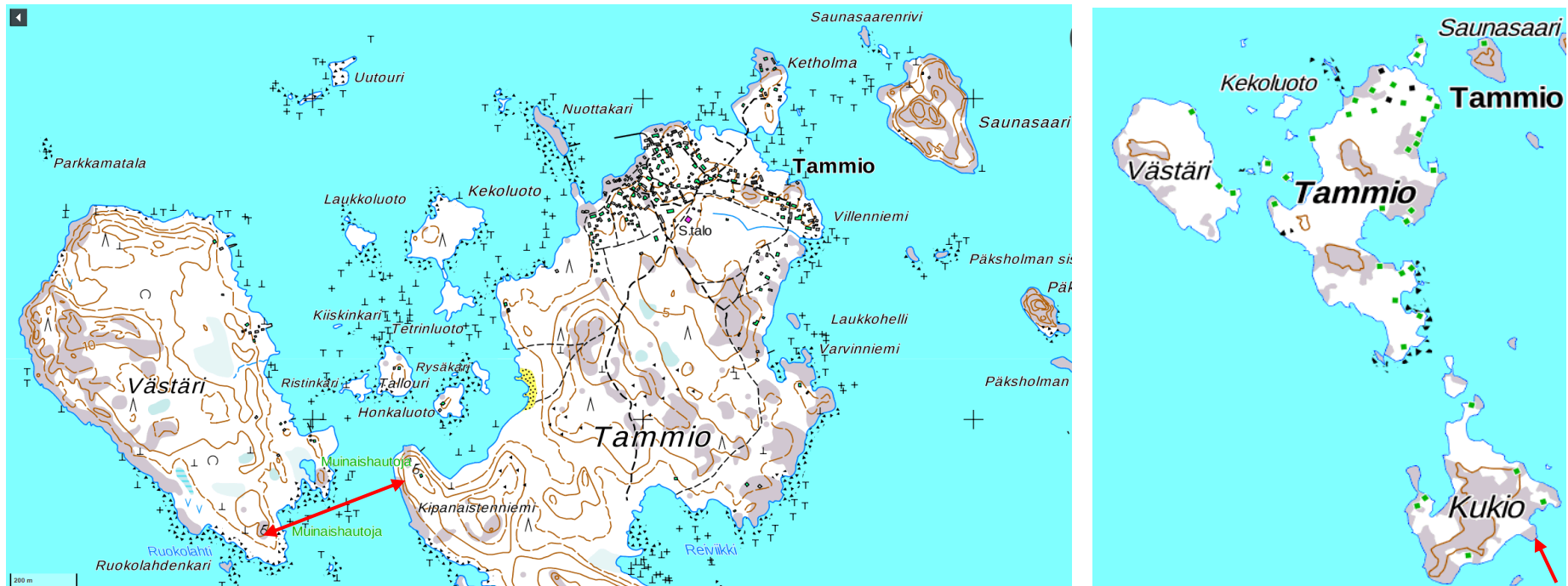

HISTORIALLINEN TAMMIO-KATSAUS
TAMMION TALOT JA KUJAT

TAMMION VARHAISVAIHEET

Tammiossa on toiminnan merkkejä viimeistään ajanlaskumme alkupuolelta lähtien. Tammionsaaren Kipanaisten niemellä on kivistä kasattu rökkiö, hiidenkiuas. Sen länsipuolella, muutaman sadan metrin päässä lähellä Västärinsaaren eteläkärkeä on kaksi pienempää rökkiötä, jotka aikoinaan ovat sijainneet meren rantakallioilla. Varhaisempi niistä on noin kuusi metriä ja nuorempi reilut neljä metriä nykyisen merenpinnan yläpuolella. Varhaisempi on ollut nelisakaraisen kompassiruusun muotoinen. Sen pohjoiskärki osoitti viikinkiaikana noin 1000 vuotta sitten Pohjantähteen. Vainaja lienee asetettu rökkiöhautaan pakanuuden aikaiseen tapaan pohjois-eteläsuuntaisesti. Rökkiö on saattanut toimia hautauksen jälkeen myös merenkulun keulamerkkinä. Nuorempi rökkiö muistuttaa itä-länsisuuntaista laivalatomusta, mikä viitannee kristilliseen hautaustapaan.

Tammionsaaren eteläpuolella olevan Kukionsaaren nimi juontaa juurensa 1200-luvulla syntyneen hansakauden laivatyyppiin koggi. Hansakauppiat purjehtivat koggeillaan mm. Saksan ja Novgorodin väliä. He pistäytyivät matkoillaan Suomen rannikon saaristossa, mm. Kukion Itävuorella tankkaamassa rannikon asukailta ”kaloja syötäväksi ja turkiksia myötäväksi”.

Tammio asutettiin vakinaisesti 1330-luvulla, jolloin ruotsinkielistä väestöä siirrettiin lännestä itäisen Suomenlahden rannikolle ja saaristoon. Tammion kaksi, Kuorsalon viisi ja Pyötsaaren yksi talo muodostivat laivakunnan, jonka tehtävänä oli valvoa ympäröivän vesialueen merenkulkua. Ruotsin ja Venäjän välisen 25-vuotisen sodan tiimellyksessä Tammio autioitui 1590.

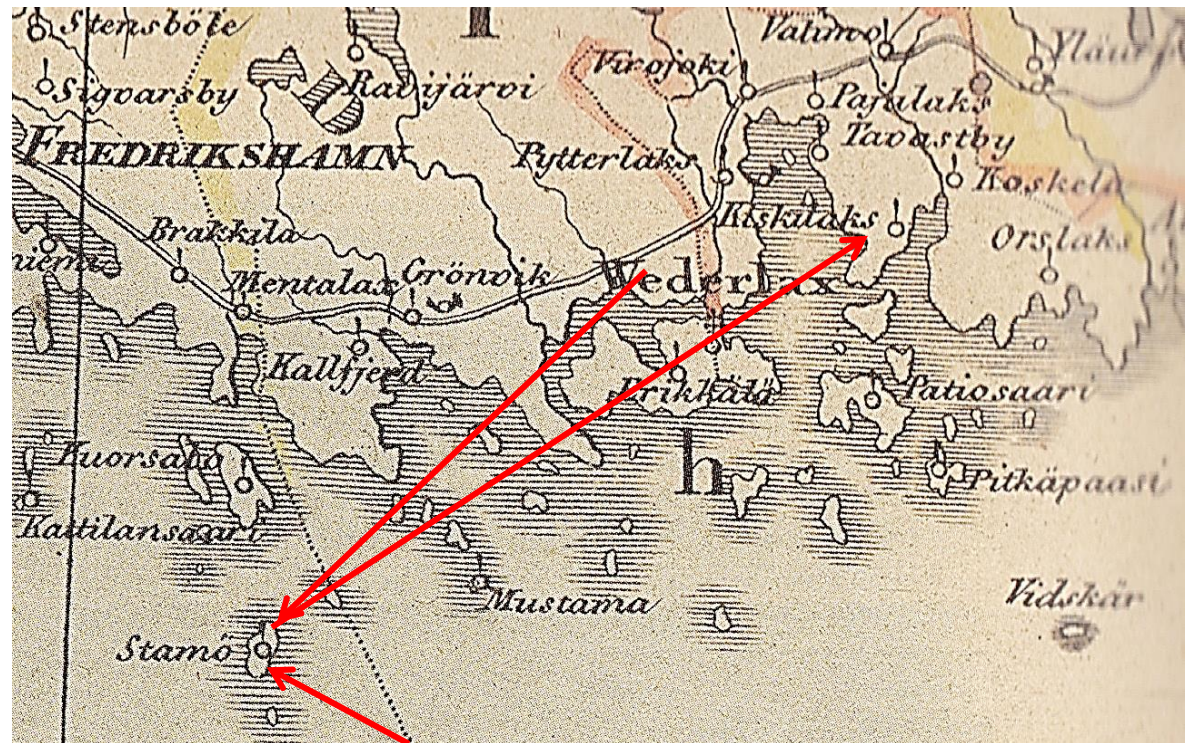
TAMMION PYSYVÄN ASUTUKSEN ALKUVAIHEET 1640 - 1818

Tiedetään, että 1620- ja 1630-luvuilla Tammiossa asusti aika ajoin ainakin yksi perhe. Asutus vakiintui aikavälillä 1640 – 1642, kun Eerikki Tuomaanpoika perheineen ja elikoineen muutti Virolahden Kiiskilahdelta tähän kruunun saareen. Eerikki valitsi asuinpaikakseen tuulilta verraten suojaisen paikan saaren pohjoisimman niemen läntiseltä tyveltä läheltä meren rantaa. Talon ympärille alkoi vähitellen rakentua TAMMION KYLÄN LÄNSPÄÄ, LÄNSKYLÄ.

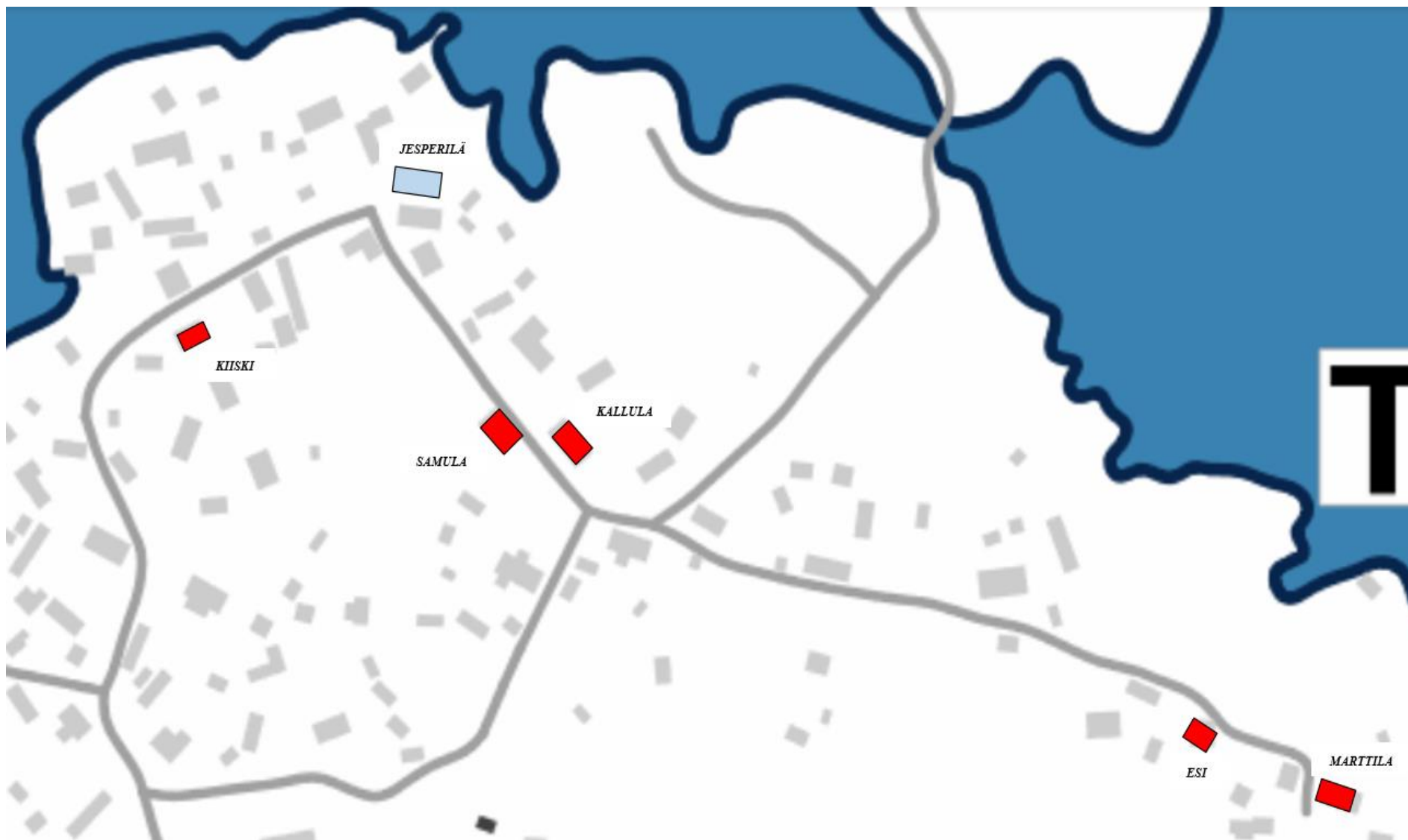
Kruunu läänitti 1652 mm. Tammion ja Kuorsalon saaret valtaneuvos ja sotamarsalkka Kustaa Hornille. 1674 tai 1675 siirrettiin saareen Viipurista asumaan mies tehtävänään huolehtia laivaväylien meriturvallisuudesta ja ehkä luotsauksestakin. Hän asettui vaimoineen saaren pohjoisosan itäisimmän niemen kärkeen. Miehen avuksi tuli muutaman vuoden kuluttua Vehkalahden Vilniemeltä Heikki Suomalainen, jota vuosikymmentä myöhemmin kutsuttiin isäntänsä yhtiömieheksi. Tästä alkoi Tammion kylän ITÄPÄÄN asuttaminen.

1693 tulipalo tuhosi Länspään ensimmäisen talon. Uuden talon pystyttäjäksi onnistuttiin houkuttelemaan taitava rakentaja Jesper Niilonpoika Virolahden Alapihlajasta Bycklingin kartanosta. Jesper rakastui talon tyttäreeseen, avioitui ja jäi ensin taloon vävyksi, mutta pystytti 1700 perheelleen oman talon JESPERILÄN aiemmin rakentamansa talon lähelle lahdenpoukaman rantamalle saaren pohjoisimman niemen itä-koilliskulmaan.

1710 Tammiossa oli viisi taloa, Länspäässä kolme ja Itäpäässä kaksi. Suuren Pohjan sodan (1700 – 1721) aikana pari kolme vuotta ennen Isonvihan (1713 – 1721) puhkeamista Tammion asukkaat olivat paenneet sotaa manteelelle. Sodan päättyttyä Itäpäähän Vilniemeltä Tammiioon muuttaneen Heikki Suomalaisen pojan asumattomaksi jääneeseen, viimeistään 1709 rakennettuun Suomalaisen taloon asettuivat Inkeristä purjehtineet Hannunpojat Martti perheineen ja Martin veli Esaias. He ottivat sukunimekseen talon nimen SUOMALAINEN. 1719 kuolleen Jesper Niilonpojan omaiset palasivat kotikonnuilleen 1722 – 1723 ja Eerikki Tuomaanpojan jälkeläiset 1725. Kun sukunimiä ryhdyttiin kirjaamaan, jesperiläisiä ryhdyttiin nimittämään PITKÄSIKSI. Eerikki Tuomaanpojan jälkeläisille luontui nimeksi KIISKI (KISKI) muistuttamaan siitä, että heidän sukunsa oli lähtöisin Kiiskilahdelta.

*Tammion asutus kehittyi sen jälkeen mainittujen kolmen suvun puitteissa. Itäpäässä Martti jäi kotitaloonsa (SUOMALAINEN/MARTTILA), mutta Esaiak-
sen perheelle rakennettiin oma talo, ESIN talo 1737. Länsipäässä vastaava jakautuminen tapahtui 1750. Niilo Jesperinpoika jäi 1747 tapahtuneen
tulipalon jälkeen vanhan kantatalon paikalle rakennettuun uudistaloon Jesperilään, mutta hänen veljelleen Samulille rakennettiin vähän keskemmälle
saarta oma talo SAMULA. 1785 kohosi Kalle Samulinpojalle oma talo KALLULA kulmittain Samulan viereen.*

Ruotsin ja Venäjän välinen Kustaa III:n sodan aikana (1788-1790) monet haminalaiset pitivät saaristoa turvallisempaan paikkana kuin Haminaa ja pakenivat Tammioon. Niinpä sotaa Tammiassa paossa olleet Haminaan Jesperilästä avioitunut Maria Niilontytär Pitkänen ja hänen miehensä Bertil Haimelin katsoivat viisaammaksi asettua sodan jälkeen asumaan vanhuutensa päviksi Tammioon ja rakennuttivat sinne Jesperilän viereen uuden talon. Talon rakensi Eerik Eerikinpoika Suomalainen, Martti Hannunpojan pojanpoika, joka perheineen muutti n. 1793 itsekin kotitalostaan Marttilasta Haimeleille rakentamaansa uudistaloon EERIKKILÄÄN. Koska kotitalossa Marttilassa oli tilan puutetta, oli Eerik Eerikinpojan nuoremmalle veljelle Juho Eerikinpojalle rakennettu uusi koti HEINÄKALLIOLLE ehkä jo 1791. 1800 rakentui Itäpäähän vielä uusi talo Esaias Hannunpojan pojanpojalle Tuomas Heikinpojalle (HEIKINTUOMO/TUOMOLA). Tämä talo sijoitettiin kantatalonsa Esin ja Pekonkallion pohjoispuolelle. Itäpäässä oli tällöin 4 taloa. Naapureiden välinen Marttilasta pohjoiseen kulkeva polku eteni toisaalta Heinäkallion länsipuolelta Esin talon luo ja jatkui Pekonkallion itäpuolta Heikintuomon/Tuomolan pihalle ja toisaalta Marttilan kulmalta koilliseen Heinäkalliolle. Edellisestä syntyi ITÄPÄÄNKUJAN itu.

Länsipäässä roihusi jälleen 1800. Pitkästen kantatalon paikalla ollut Pitkästen talo Jesperilä ja sen vieressä sijainnut Erik Suomalaisen rakentama talo Eerikkilä paloivat poroksi. Uusi Eerikkilä pystytettiin palaneen paikalle, mutta Pitkästen uusi talo (VANHA KARTANO) sijoitettiin hieman keskemmälle saarta kulmittain Eerikkilän luoteispuolelle. Länsipäässä oli tällöin 5 taloa.

TAMMIO TAMMIOLAISILLE

Kallulaa isännöineen Samuli Samulinpojan kuoltua hänen leskivaimonsa Johanna sai 1802 aviottoman lapsen Viipurista tulleen rajaratsastaja Olavi Olavinpoika Pulkkisen kanssa. Pojalle annettiin nimeksi Josef. Johannalla oli avioliitostaan Elias-niminen Samuli Samulinpojan poika. Kun Elias varttui aikuiseksi, hänelle rakennettiin viimeistään 1818 ELIAKSEN TALO Kallulan viereen sen pohjoispuolelle. Nuori Elias kuitenkin hukui tuolloin Viron purjehduksella. Talon isännäksi Johannan ja Josefin tueksi tuli Samuli Samulinpojan veli Jaakko.

Tammio siirtyi Hornin kuoltua omistajalta toiselle. 1778 omistajaksi tuli entinen Wiipurin kuvernementin Lappeenrannan piirin käskynhaltija ja Haminan pormestari Anton Wulffert, jonka jälkeläiset myivät 1819 Tammion kymmenelle tammiolaisille isännälle. Tammion ostivat Adam Kiiski ja Pitkäset Vanhankartanon Niilo Tuomaanpoika, Samulan Kustaa Niilonpoika ja Kallulan Kalle Samulinpoika. Eliaksen talo ostettiin Eliaksen hukuttua hänen vasta 17-vuotiaan velipuolensa Josef Olavinpojan (o.s. Pulkkinen) nimiin. Suomalaisen suvusta maksajia olivat Eerikkilän Jeremias Erkinpoika, Marttilan vävyisäntä Israel Pertinpoika, o.s. Haimelin, Esin Kalle Erkinpoika, Heinäkallion Juho Erkinpoika ja Heikintuomon/Tuomolan Tuomas Heikinpoika.

Kun Joosef oli avioitunut 1826, hänestä tuli talon isäntä, ja taloa ruvettiin kutsumaan JOOSELAKSI ja syntynyttä kujaa hieman myöhemmin JOOSEN-KUJAKSI. Joosenkujan jatke etelään Heikintuomon talon pihalle yhdisti kylän Itä- ja Länsipäät toisiinsa.

JOOSENKUJA JA TAMMION LÄNSPÄÄN TALOT 1818

Talot Eerikkilästä etelään suuntautuneen Joosenkujan kahden puolen sijoittuivat siten, että polun länsipuolella olivat Vanha kartano ja Samula ja itäpuolella Jesperilä, Eerikkilä, Eliaksen talo ja Kallula.

Kiiskin talo sijaitsi oletettavasti nykyistä idempänä korkeammalla tasolla, sillä vedenkorkeus oli lähes 400 vuotta sitten toista metriä nykyistä ylempänä.

Eliaksen talo/Joosela oli aluksi nykyistä pienempi.

Punaisella värityt talot ovat nykyisinkin alkuperäisillä sijoillaan.

Vaaleansinisellä värityt talot ovat palaneet (Jesperilä) tai purettu (Vanhakartano).

Talot on rakennettu nuoliviivojen osoittamassa järjestyksessä:

KIISKI 1640

JESPERILÄ 1700

SAMULA 1750

KALLULA 1784

EERIKKILÄ 1793

VANHAKARTANO 1800

ELIAKSEN TALO/JOOSELA 1818

Punaiseksi värjätyt talot ovat edelleen olemassa, vaaleansiniset palaneet tai purettu. Suuntanuolet osoittavat, mistä talosta sen jälkeen rakennetun uuden talon asukkaat, tavallisesti perilliset ovat lähtöisin.

TAMMION ITÄPÄÄN TALOT 1818

Punaiset ja vihreät talot ovat edelleen olemassa, vaaleansiniset on purettu. Tammion Itäpään vanhimmat talot valmistuivat järjestyksessä Ristola 1675, Suomalainen 1709/Marttila 1722, Esi 1737, Heinäkallio 1791, Tuomola/Tani 1800.

1827 Samulasta erkani seuraava sukupolvi siten, että nuorelle Jermias Jeremiaanpoika Pitkäselle purettiin Samulan talosta puolikas ja siirrettiin kivenheiton päähän Samulasta luoteeseen JEROLAKSI.

Kun Vanhaankartanoon oli siunaantunut jo yli 20 asukasta, oli aika kypsä ryhtyä rakentamaan Pitkäsen suvulle uutta taloa. Se rakennettiin Vanhankartanon pohjoispuolelle Jyrkäskallion itäkupeeseen melko lähelle meren rantaa. Se oli kahden perheen talo, johon asettuivat 1831 asumaan Tuomas Niilonpoika Pitkäsen pojat Tuomas ja Jeremias perheineen.

Ennen ensimmäistä joulunviettoa uudessa talossa talonväki oli marraskuussa 1831 purjehtimassa Tuomaksen rippikouluikäisen pojan konfirmaatiokirkkoon Haminaan. Kovassa tuulessa suurhaapio kaatui, ja kahden perheen väestä hukkui 7 henkeä, yhtenä heistä toisen perheen isäntä Jeremias. Hänen vaimonsa leskeksi ja yksinhuoltajaksi jäänyt, Heikintuomon/Tuomolan talossa syntynyt Eeva Tuomaantytär tarvitsi selviytyäkseen tuekseen miehen. Suursaarelainen Simo Martinpoika Lauri oli ollut Tammiossa rakentamassa paritaloa. Eeva ja Simo avioituivat 1833. Simo rakensi perheelleen samana vuonna oman talon SIMOLAN paritalon lähelle Jyrkäskallion länsikupeelle. Kun Jeremias oli hukkunut ja Simo muuttanut omaan taloonsa, paritaloa ryhdyttiin kutsumaan TUOMAANTALOKSI.

TAMMIOSSA RAKENNETTIIN LAIVOJA JA KYLÄ VAURASTUI

1834 - 1847 Tammiossa rakennettiin yhdeksän laivaa. Kylä vaurastui ja kylään rakennettiin 1848 – 1855 kahdeksan uutta taloa, sekä Länsipäähän että Itäpäähän kumpaankin neljä. Koska Simonniemelle eikä Joosenkujan varteen enää mahtunut uusia taloja, rakennettiin Länsipäähän seuraavat kaksi taloa, NIILEKSELÄ ja ESALA Kiiskinpellon länsipuolelle rantakallion takareunaan. Vanhankartanon veljeksistä nuorempi, poika-Niiloksi kutsuttu Niilo Niilonpoika Pitkänen rakensi 1848 avioituaan nuorikolleen Niilekselän. Suursaaresta Kiiskin taloon vävyksi vihkiytynyt Simolan isännän Simo Martinpojan veli Esaias Martinpoika Lauri rakensi talonsa ESALAN Niilekselän länsipuolelle.

Joosenkujan varrelle asettunut Pitkäsen sukuhaara levittäytyi myös keskeemmälle saarta Joosenkujan luoteispuolelle. 1853 Samulasta irrottautuivat Topias Kustaanpoika ja Hesekiel Kustaanpojan poika Hesekiel. TOPILA nousi jo aiemmin Samulasta irrottautuneen Kustaan Jeron isännöimän Jerolan länsipuolelle ja HESULI Jerolan kaakkoispuolelle. HESULINKUJA sai alkunsa kääntyen suorakulmaisesti Joosenkujan eteläpäästä länteen ennen Heselintalon pohjoispäättyä ja jatkuen siitä suoraan Jerolan eteläpuolelta kohti Topilaa.

Itäkylään rakentui samoihin aikoihin kolme uutta taloa. Marttilasta etelään erkani JOPILA, Esin talosta koilliseen KANTOLA ja Tuomola/Tanista etelään Esin talon ja Pekonkallion väliin ahtautunut ESKONTALO rakentajinaan Hiob (Jopi) Israelinpoika, Heikki Erkinpoika ja Esaias (Esko) Tuomaanpoika Suomalaiset 1853. 1855 rakensivat Eerikkilässä asuneet Jeremias Erkinpoika Suomalaisen, joka oli ottanut sukunimekseen Tammelin, pojat Jeremias ja Emmanuel (Manu) uuden talon (MANUNTALO) juurilleen kantatalonsa Marttilan tuntumaan Jopilan länsipuolelle.

Itäpäänkuja jatkui nyt Marttilan ovelta Jopilan pihan kautta kohti Manuntaltoa.

VAURASTUMISEN SEURAUKSENA VÄESTÖ LISÄÄNTYI 1850- JA 1860-LUVULLA

Läns päässä Kallulan väki lisääntyi 1850-luvulla niin, että talossa asui 1860 jo 18 henkeä. Kun Kallulan vieressä ei enää ollut rakennustilaa, oli uudet rakennuspaikat haettava hieman kauempaa kotitalosta kyläniityn länsilaidalta kallion kupeelta. Sinne sijoitettiin 1860 ja sitä seuraavina vuosina talot Kallulan isännän Heikki Kouki/Pitkäsen pojille Jeremiakselle Kallun Jeremiaan talo JERMO ja Niilolle KALLUN NIILON talo, joka sai nimekseen TÄHTINEN siitä lähtien. Kun perheen sukunimi Pitkänen vaihdettiin Tähtiseksi. Topias jäi kotitaloon KALLULAAN. Uudisrakentaminen aloitettiin siten, että Kallulan talosta puolet siirrettiin uudelle paikalle Jermon kotipesäksi.

Marttilan jälkeläiset levittäytyivät edelleen kantatalostaan etelään. Tilavan Jopilan valmistuttua sinne muutti Marttilasta myös Jopin nuorempi veli Israelin Anttu perheineen. Kun Anna Lovisa Jopintytär avioitui 1859 Jerolan Kalle Jeremiaanpoika Pitkäsen kanssa, Kalle muutti vävykauppiaksi Jopilaan. Tällöin Israelin Antulle ryhdyttiin rakentamaan omaa taloa Manuntalon eteläpuolelle. ISRAELIN ANTUN talo valmistui 1860.

Esaias Hannunpoika Suomalaisen jälkeläiset olivat levittäytyneet Esin talosta pohjoisen suuntaan kohti Pitkästen asuinalue. Kun Esiläisten ja Pitkästen välinen asuinalue oli täytynyt, ei merellisiin toimintoihin suuntautuneille Tuomolan/Tanin perillisille enää löytynyt Itäpäästä kelvollista uutta talonpaikkaa. Väen lisääntyessä Tuomolan talossa tarvittiin Taneli Tuomaanpojan pojalle Ristolle uusi asuinpaikka. Riston isän Taneli Tuomaanpojan kerrotaan tokaiseen, että rakennetaan talo Läns päähän Kiiskin peltoon. TANIN RISTON TALO pystytettiin tuota pikaa pellon reunaan 1860 Kiiskin talon länsipuolelle lähelle meren rantaa.

Itäpäässä Kantolassa asuivat yhdessä veljekset Risto ja Heikki Heikinpojat perheineen. Kun väkimäärä talossa lisääntyi, Heikille rakennettiin 1864 HEIKKILÄ/UUSI KANTOLA Kantolan pohjoispuolelle lähinaapuriksi Itäpäänkujan viereen kujaa sivuten. Itäpään kuja ja sen talot Marttilasta Heikkilään olivat nyt asettuneet pysyvästi paikoilleen.

Ennen vuotta 1865 rakentui TAMMELININ talo vielä Antuntalon eteläpuolelle. Manuntalon rakentaneet veljekset naimaton Jeremias ja perheellinen Emmanuel (Manu) pystyttivät seuraavan talonsa tänne meren rantaan ja myivät Manuntalon Tuomola/Tanin talossa asuneelle Tanin Topille, Topias

Läns päässä uudisrakentamisen tarve jatkui. Kun ranta-alueet Kallulasta Esalaan saakka oli rakennettu umpeen, oli seuraavat talot sijoitettava Esalan lounaispuolelle. Tuomaantalon isännän Jeremias Tuomaanpojan esikoinen Kristian avioitui 1865. Talossa elivät myös jo kuolleen kantaisännän, Jeremiaksen veljen Tuomas Tuomaanpojan pojat jo avioituneet Juho ja Anton sekä naimaikään varttunut kuopus Tuomas. Kristianin jäädessä Tuomaantalon isännäksi rakennettiin Tuomas Tuomaanpojan kaikille kolmelle pojalle uudet talot noin 1865 aikajärjestyksessä JUHOLA/TOMMOLA, ANTTULA ja JUHOLA Läns päään asutuksen jatkeeksi. Paikallisesti ne sijaitsevat kaaressa vierekkäin kylältä päin lukien Anttula, Tommola ja Juhola. Samalla syntyi näiden talojen merenpuolelle LÄNSPÄÄNTIEN jatke.

Itäpäässä Marttilassa eli Tuomas Israelinpojan hallitsemassa talossa 1868 12 henkeä. Tuomaksen vanhimman elossa olevan pojan vaimo oli parhaassa synnytysissä, joten perheelle tarvittiin lisätilaa. Jopilasta kaakkoon pisti rakennuspaikaksi sopiva niemi, jolle 1868 pystytettiin VILLELÄ.

Manuntalon, Israelin Antun talon ja Tammelinin talon rakentamisen seurauksena Itäpäänkujan reitti muuttui. Tiehen tehtiin Marttilan pohjoiskulmalle suorakulma etelään siten, että Marttilan talo ja Jopila jäivät kujan itäpuolelle ja Manun/Tanin Topin talo länsipuolelle. Kuja johti lähes suoraan kulkien Tammelinille.

TALOJEN RAKENTAMINEN 1870-LUVULLA

Isoajakoa valmisteltaessa noin 1870 oli Jerolasta Jopilaan vävyksi ja kauppiaksi lähtenyt Kalle Jeremiaanpoika Pitkänen rakentanut noin 1870 perheelleen oman talon (JERON KALLEN TALO) aivan Niilekselän yläpuolelle kallion laelle. Jeron Kallen perheeseen oli sen asuessa Jopilassa vuodesta 1860 lähtien syntynyt yhdeksän lasta, joista kuusi oli kuollut ennen omaan taloon asettumista.

Anton Aataminpoika Kiiski oli paleltunut kuoliaaksi jälle 1862. Antonin veli Topias oli kuollut 1863. Kiiskin talon päämiehenä toimi tämän jälkeen Topiaksen vaimo Anna Helena Jaakontytär Suortti. Hänen huolehdittavanaan oli kuusi Antonin ja kaksi omaa lasta, joista nuorempi kuoli 1866 5-vuotiaana. Anna Antonintytär avioitui 1866 Tammioon asettuneen pitäjänsuutari Anders Gustav Schildtin kanssa. Kun suutarin perhe oli alkanut lisääntyä 1867 ja 1869 suutarin vaimo Anna synnytti aviottoman lapsen, perheelle pystytettiin oma asumus (SCHILDT/SILTTI) Kiiskin pihapiirin takaosaan lähelle Eerikkilää. Tilan tarpeeseen vaikutti sekin, että pitäjänsuutarin luona oli vuosittain asunut pitäjältä tavallisesti yksi oppipoika.

Esin Erkki Kallenpoika Suomalainen oli vaimonsa Liisa Stiina Hesekielintyttären kanssa muuttanut 1861 tyhjentyneeseen Eerikkilään. Hän kuoli yllättäen 1865 46-vuotiaana. Liisa Stiina avioitui 1867 Jooselaan 1864 leskeksi jääneen Joose Olavinpojan kanssa. Joosen kuoltua Liisa Stiinan oli myös palattava 1868 Esin taloon ja 1869 hän avioitui kolmannen kerran, nyt leski Erkki Jaakonpoika Korjuksen kanssa, joka tuli Esin taloon vävyksi ja isännäksi Kuorsalosta. Jeremias Kallenpoika kolmine tyttärineen sekä hänen kolme aikuistunutta poikaansa, avioitunut Anton (Esin Anttu), ja poikamiehet Jeremias ja Kalle Kustaa (Esin Kallu) kirjattiin heidän vuokralaisikseen. Ahtautta lievensi se, että Jeremiaksen ja Kalle Kustaan avioiduttua 1870 rakennettiin ESIN KALLUN talo Tammelinin talon eteläpuolelle.

Noin 1870 valmistui Eskon talon viereen Pekonkallion kupeelle Eskon tyttärelle Eeva Kristiinalle pieni neliskanttinen talo tämän avioiduttua 1870 virolaisen Kalle Haapalan kanssa. Haapa-Kalle hukkui Viron matkalla 1873. Eevastiina jäi yksin asumaan talossaan.

Eskon talon isäntä Esko Tuomaanpoika kuoli niin ikään 1873. Hänen tyttärensä Eevastiinan ja poikansa Topiaksen sisar Saara avioitui samana vuonna saareen rengiksi ja suutariksi saapuneen Anton Aataminpoika Lautalan kanssa, joka asettui Eskon taloon vävyksi.

Topilan Topias Pitkänen avioitui 1866 Simolan Agata Simontyttären kanssa. Topilassa asui tällöin 11 henkeä. 1870-luvun alussa isä Topias rakennutti pojalleen pienehkön TOPIN TOPIN talon Hesulin talon itäpuolelle ”nurkan taakse”. Topias ja Agata asettuivat taloon aluksi vuokralaisina.

Simolan Topias Pitkänen avioitui 1865 Anna Antonintytär Suomalaisen, Israelin Antun tyttären kanssa. Simolassa eli tuolloin 6 henkilöä. Talon isäntä Simo kuoli 1870. Kun Topias Simonpojanperhe kasvoi ja lapsia oli jo kolme, rakennettiin Topiaksen perheelle oma pienehkö talo JYRKÄSKALLIO Simolan koillispuolelle kalliolle lähelle meren rantaa 1872.

Simon lapsista Wilhelmiina avioitui 1864 Kantolan Saskan, Aleksanteri Ristonpojan kanssa. Asuttuaan ensin vuokralaisina Saskan kotitalossa, rakennuttivat simolaiset samanaikaisesti Jyrkäskallion talon kanssa 1872 Wilhelmiinalle ja hänen miehelleen oman pienehkön SASKALAN niin lähelle kantataloa kuin mahdollista. Saskan pienehkö talo sovittautui Kallun Niilon/Tähtisen ja Niilekselän talojen väliin. Pariskunta asettui taloon vuokralaisena. Näin Simolan sisarukset Topias, Agata ja Wilhelmiina irrottautumalla ahtaasta pienestä syntymäkodistaan saivat rauhallisemman ympäristön perheilleen aikana, jona runsaat lapsikuolemat rasittivat perhe-elämää.

Joosen Topin perhe lisääntyi yhä ja 1872 heillä oli jo kuusi lasta. Topi ei tyytynyt enää asumaan yksinomaan jo yli 70 vuotta vanhassa Eerikkilän talossa, vaan rakensi 1874 valmistuneen uuden talon aivan Eerikkilän viereen niin, että talojen lähimmät kulmat olivat vain parin metrin päässä toisistaan. Toisen tiedon mukaan talo olisi valmistunut 1879, samana vuonna, jolloin Iida-tyttönen syntyi perheeseen. JOOSEN TOPIN talo on veistetty Kannusjärvellä kuten moni muukin Tammion talo Hesulista lähtien.

Anton Byckling oli tullut Virolahdelta rengiksi Hesulin taloon viimeistään 1872. Hän avioitui 1873 vävyksi Jopilaan Wilhelmiina Hiobintyttären puolisona. Anton, joka oli taitava kirvesmies, rakensi oman talonsa varsin pian tämän jälkeen, olihan perheen lisäyskin jo tiedossa. BYCKLINGIN rakennus sijoitettiin Marttilan, josta jopilaiset olivat lähtöisin, takamaalle lähelle meren rantaa vastikään pystytetyn Esin Kallun talon eteläpuolelle. Marttilan ja Esin jälkeläiset levittäytyivät kantataloistaan meren rannalle kohti etelää, sillä pohjoisen puolella ei ollut enää tilaa uusille taloille.

ISOJAKO VAUHDITTI RAKENTAMISTA

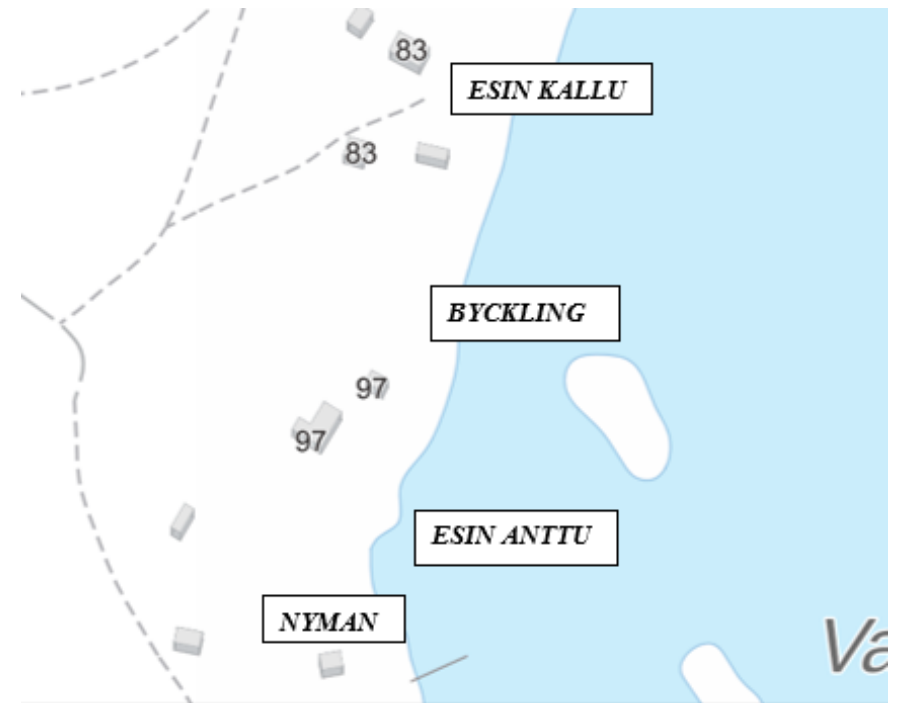
1880-luvun alussa lainvoiman saanut isojako (halkominen) vahvisti tonttien ja talojen omistusoikeudet. Seuraavien viiden vuoden aikana pystytettiin rakentamattomille tonteille kuusi uutta taloa.

Rakennuspaikan varmistuttua Esin Anttu päätti seurata veljensä Kallun jalanjälkiä ja rakentaa yhä kasvavalle perheelleen oman ESIN ANTUN talon meren rantaan Kallun talon ja Bycklingin talon eteläpuolelle Anttu muutti sinne 1880.

Jo Bycklingiä ennen saattoi Tammioon tulla uusi mies, ruotsinpyhtäläinen suutari Antti Nyman, joka sai sijan Marttilasta. Ei aikaakaan, kun hänet vihittiin Marttilan eli Vanhan tuvan tyttären kanssa 1870. Kun vaimo kuoli jo 1871, Antti avioitui tämän viisi vuotta nuoremman sisaren kanssa 1875. Antti rakensi vuokratodan Mutaluuvon pohjaan Vanhan tuvan hallitsemille maille ennen isonjaon loppuun saattamista. NYMANIN Antin talo jäi sadaksi vuodeksi kylästä katsoen ulommaiseksi itäkylän rantataloksi. Talo on merkitty 1881 loppuun saatetun halkomisjaon karttaan.

Topilan asukasluku ylitti 10 henkeä 1885. Talossa asuivat veljekset Risto ja Ville kasvavine perheineen. Villelle rakennettiin oma talo, TOPIN VILLEN talo ehkä 1880-luvun puolivälin paikkeilla. Henkikirjaan merkittiin kuitenkin molemmat perheet samaan talouteen aina vuoteen 1902 saakka.

Jerolan Antun kuoltua 1875 hänen leskivaimonsa Annaliisa avioitui 1879 henkikirjaan vävyksi merkityn Otto Rytkön kanssa 1879, jonka jälkeen (1880-1882) Rytkö mainitaan henkikirjassa itsenäisenä yksikkönä. Otto Rytkö rakensi Annaliisan ja omille lapsilleen oman talon (RYTKÖ) noin 1885.

Topias Antoninpoika Kiiski avioitui 1877 haapasaarelaisen Eeva Liisa Pohjon kanssa. Erakoitumiseen taipuvainen Topi rakensi talonsa (TOPIAS KIISKI) kylästä erilleen Orminaisiin. Tämä talo on rakennettu ennen kuin pariskunnan esikoinen Maria (Maiju) syntyi 1885.

Maria Loviisa Topiaantytär Suomalainen Heikintuomon/Tuomolan/Tanin talosta avioitui 1885 Jaakko Koukin veljen Virolahden Sydänkylästä taloon vävyksi tulleen Antti Martinpoika Koukin kanssa. Antti rakensi perheelleen talon oman talon (ANTTI KOUKI) Kiiskin Topiaksen vuokra- maalle Orminaisiin Topiaksen talon viereen 1885-1890.

Lautalan Ketholman tontti on vaihtotontti. Se olisi kuulunut Joosen Topille hänen kantolalaisen vaimonsa kautta, mutta Topi vaihtoi sen jo ennen halkomisjakoa Kukion Saukkovuoren palaan Anton Adaminpoika Lautalan kanssa. Vehkalahden Metsäkylästä kotoisin ollut merimies Lautala oli tullut Tammioon rengiksi ja avioitunut vävyksi Eskon taloon. Joosen Topi oli ilmeisesti aikonut käydä kivikauppaa. Saukkovuorella on puolivalmiita, pitkällä poralla porattuja ja ruutipanoksella aikanaan räjäytettyjä kivipaaseja. LAUTALAN talo on rakennettu Ketholman keskialueelle lähelle itärantaa 1880-luvun puolivälissä.

Aikavälillä 1879 – 1892 Tammion väkiluku kohosi lähes jatkuvasti. 1879 väkeä oli 218, 1882 237, 1890 254 ja 1892 260 henkilöä. Kouluikäisiä lapsia oli kylässä paljon. Tammiolaiset vanhemmat halusivat sivistää lapsiaan kotisaarellaan. Kun Vehkalahdella oli vasta kaksi koulua, tyttö- ja poikakoulu, molemmat Husulassa, panivat muutamat perheet lapsiaan oppilaiksi sinne jo heti koulujen valmistuttua 18 x. Tämä ratkaisu ei kuitenkaan tyydyttänyt saaristossa asuvia tammiolaisia eikä kuorsalolaisia. Tammiolaiset lähettivät 1880-luvulla kaksikin aloitetta pitäjänkokoukselle koulun rakentamiseksi saaristoalueelle. Ehdotuksia ei hyväksytty pitäjän taloudelliseen tilanteeseen vedoten. Kun osoittautui, että valtionapua opettajan palkkaamiseen ja

koulutalon rakentamiseen oli saatavissa yksityisenkin koulun menoihin, tammiolaiset päättivät rakentaa koulunsa itse. Valtion tuen varmistuttua aloitettiin koulutalon rakentaminen 1891. Saman vuoden koulutyö aloitettiin Heikkilän talossa jo rakennustöiden vielä syksyllä jatkuessa. KANSAKOULU vihittiin käyttöön tammikuussa 1892. Kouluun ilmoittautui lukuvuoden kuluessa oppilasta, heistä tammiolaisia.t

1900 – 1920 RAKENNETUT TALOT

Simon Topilla oli Jyrkäskalliolla Annansa kanssa verraten pieni talo ja perhe oli varsinkin poikiintunut. Talon kirjoissa oli 1900 viisi nuorta miestä. Halkomisjaossa Simon Topi oli saanut hallintaansa vaimonsa Israelin Antun tyttären Annan kautta kallioisen ja kivisen Ketholman pohjoispään. Sinne SIMON TOPI rakensi poikineen oman talonsa Ketholmalle 1903-1906.

Evert Jaakonpoika Kouki oli avioiduttuaan 1907 Kantolan Teklan kanssa asunut aluksi vuokralaisena Esalassa/Leinolla. Kiiskin Jooseppi, joka oli 1897 muuttanut sukunimekseen Leino, oli avioitunut 1905. Perheeseen syntyi lapsia tiheää tahtia. Kun Evertin perhekin kasvoi ja toista lasta odotettiin, oli EVERT KOUKIN aika rakentaa 1912 perheelleen oma talo Koukin tontille lähelle rantaa Kiiskin talon viereen. Tämä olikin viimeinen Tammion vanhan kylän alueelle rakennettu asuin talo vuosikymmeniin.

Koukin Antin jo 1894 leskeksi jäänyt vaimo halusi muuttaa poikansa Einarin kanssa kotitalonsa Tanin Topin lähelle. Toive toteutui 1912, jolloin talo siirrettiin Orminaisista Tanin Topin tontille Marttilan/Vanhantuvan viereen. Kun talo oli siirretty, RUUTO (RUDOLF) TÄHTINEN toi Virolahdelta talon samalle paikalle Orminaisiin Topias Kiiskin vaimon Eevan vuokramaalle. Talo siirrettiin sittemmin asunnoksi Sydänkylään

Kevättalvella 1919 järjestetyssä kyläkunnan kokouksessa päätettiin ostaa saunarakennus Somerista ja rakentaa siitä yhteinen kylän talo. Saapuvilla oli 42 henkilöä. Osanottajiksi talon rahalainaan ja samalla talo-osuuskunnan perustajajäseniksi rupesivat seuraavat 26 miestä:

Kiiskin suvusta 4 miestä KIISKIN Yrjö, SILTTI/KOUKIN Anton, EEVERT KOUKI, ja TOPIN TOPIN TALON Juho Kouki

Pitkäsen suvusta 13 miestä JOOSELAN Vihtori Jp. JOOSEN TOPIN Aaro T.p., JOOSEN TOPIN Anton, ANTTULAN Aleksander A.p., NIILEKSELÄN Risto N.p., JERON KALLEN/NIILEKSEN ANTUN Anton N.p., SIMON TOPIN Anton Tp, VANHA KARTANON Wille Pitkänen, JUHOLA/HARJUN Onni Harju, KALLUN NIILON Mooses Tähtinen, KALLUN RISTON Risto Saarinen, SIMOLAN Nestori Lommi ja Aaro Tp (AARO SUUTARI)

Suomalaisen suvusta 9 miestä TANELIN TALON Reinholt Suomalainen, HESULIN Juho Suomalainen, KANTOLAN Alfred, HEIKKILÄN Vihtori Suomalainen, MARTTILAN/VANHANTUVAN Leo Suomalainen, JOPILAN Woltemar Suomalainen, ANTTI KOUKIN Einari Kouki. TANIN RISTON Anton R. p., ja ESIN ANTUN? Anton J. p.

Talo-osuuskunnan vuosikokouksessa 4.1.1920 kokous antoi talolle nimeksi KALASTAJAINPIRTTI.

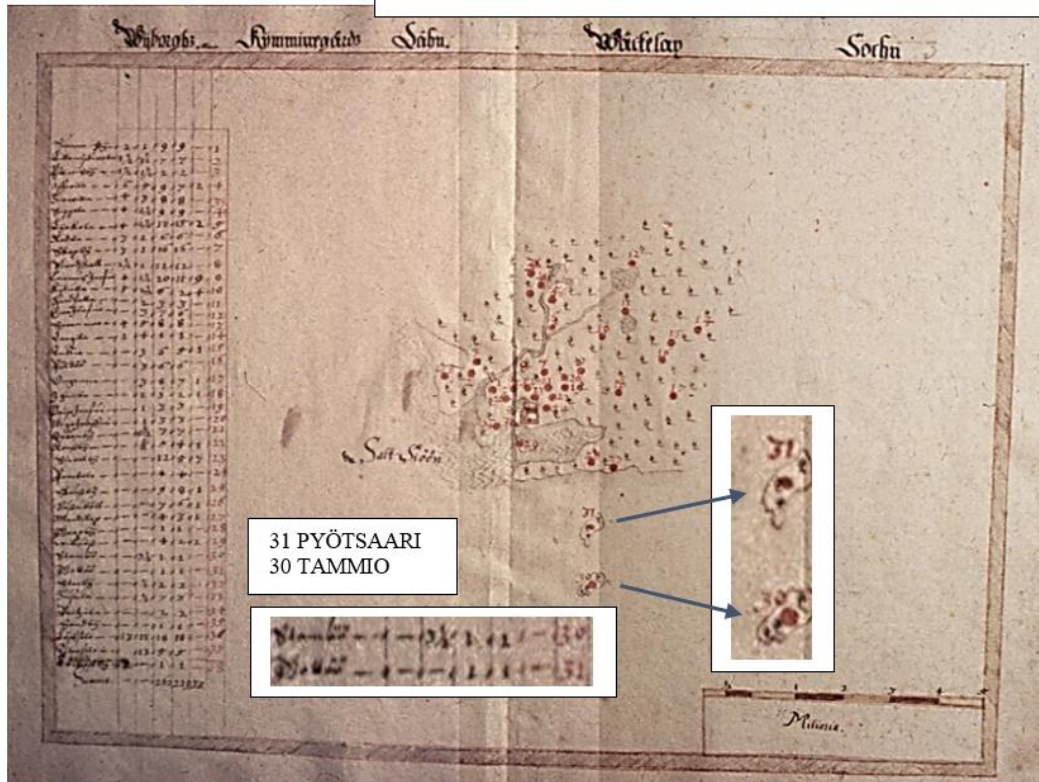

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TAMMION TALOKARTTOJA

VEHKALAHDEN KARTTA JA OTE ITÄISEN SUOMENLAHDEN KARTASTA 1650-LUVULTA

Moniin kansainvälisiin Suomenlahden karttoihin on merkitty Stamö eli Tammio, mutta ei Kuorsaloo.
Karttaan kirjoitettu Kusala = Kuutsalo

Noin 1650 piirrettyyn Vehkalahtien karttaan on merkitty kylät ympyröinä, joiden yläpuolelle on sijoitettu karttasivun vasemmassa reunassa olevaan kyläluetteloon viittaavat järjestysnumerot. Merialueella on kaksi kylää, kylät 30 Tammio ja 31 Pyötsaari. Kylän nimien viereisen taulukon kolmanteen sarakkeeseen on kirjattu, kuinka monta taloa kussakin kylässä oli. Tammiossa ja Pyötsaareissa on kummassakin ollut yksi talo, Tammiossa Erik Tuomaanpojan perheen talo. Kylää tarkoittava pyörö on piirretty keskelle saarta, eikä osoita, missä kohtaa saarta Tammion ainoa talo sijaitsi.

1775 viranomaisten verotusta varten laatimasta seuraavasta kartasta käy ilmi, että kylän talot ovat sijoittuneet saaren pohjoisosan koillisrannikolle. Karttaan on piirretty erottuvasti talot, niityt ja kujat.

Koilliskulmaan on piirretty kaksi taloa, tulkintani mukaan Pitkästen talot Jesperilä ja Samula. Kiiskin taloa kartassa ei ole. Kiiskiläisistä oli 1775 elossa vain vanha pariskunta 20-vuotiaan poikansa Juhon ja hänen nuorikkonsa kanssa. Vanhukset eivät näytä asuneen Tammiassa, nuori pari ehkä Jesperilässä, jossa 1775 asui vain kolme henkeä.. Kiiskin vanha talo saattoi olla purettu eikä uutta ollut vielä rakennettu. Itäniemen tuntumassa sijaitivat Suomalaisten sukukunnan talot Esi ja Marttila. Lähimmäksi Itäniemen kärkeä on sijoitettu vinoristillä peitetty rakennus. Se lienee ollut aikoinaan 1675 Tammioon tulleen ja jo 75 vuotta sitten kuolleiden Risto Iisakinpojan ja hänen vaimonsa ränsistynyt kotitalo.

Joka tapauksessa Tammiassa on 1775 – 1778 asunut viisi henki-verotettua taloutta. Tämän sivun oikeaan alakulmaan jäljennetystä verokirjan otteesta käy ilmi, että 1778 verovelvollisia olivat Jesperilän talossa eläneet Niilo Niilonpoika vaimoineen ja veljen-sä Tuomas, Samulan Niilo Jesperinpoika vaimoineen, Kiiskin Juho Mikonpoika nuorikkonsa kanssa, Marttilan Sigfrid Erikinpoika vaimoineen ja tyttärensä Liisan kanssa ja Esin isäntä Heikki Esaiaksenpoika vaimoineen sekä aikuisten lastensa Erikin ja Marian kanssa.

Personer		Personer	
Ålder	Släkt	Ålder	Släkt
1.	1. Kiveli Mikonpoika m. W. Puumala	2.	1.
1.	2. Kiveli Juhonpoika m.	1.	1.
1.	2. Kiveli Mikonpoika m.	1.	1.
1.	3. Sigfrid Erikinpoika m. Liisa	1.	2.
1.	4. Juho Mikonpoika m.	1.	1.
	5. Esin Esaiaksenpoika m. Maria	1.	1.
			17 17

Veroselosteeseen on taulukoitu myös asukkaiden ikäjakauma. 1775 Tammiassa oli 8 poikaa ja 7 tyttöä, nuorisoa 3 poikaa ja 2 tyttöä, työikäisiä aikuisia 10 miestä ja 7 naista ja yksi vanhus, yhteensä 38 henkilöä.

Kujat johtivat Samulan nurkalta kohti Esintaltoa ja läntistä niittyä, jonka liepeiltä näyttävät polut vieneen sekä pohjoiseen että länteen meren rantaan.

Marta
hemmanets ^{ofven} N:o 1. lottor i Stammo församling
af Weckelaks socknen Kymmene härad
och
Weborgs län;
Afmatte ären 1867-1868 samt förskiftade 1870 af Konstantin församling. Förskiftet
fastslått af domstolen i orten den 31. Januari 1873.
Rättligen afköpsad från förskiftskartan bestyrker, Säkkyävi den 1. December 1877.
Konstantin församling.

Isojaon valmistelukartassa näkyvien kujien sijainti poikkeaa monissa kohdissa merkittävästi nykyisistä. Joosenkuja ja Itäpäänkuja ovat pysyneet paikallaan Joosenkujan alusta Itäpäänkujan Marttilaan saakka, mutta sen jälkeen polku Villelään on jatkunut Marttilan ovelta Jopilan talon itäpuolelta Villelän tontille. Tien kulku on selitettävissä siten, että sekä Jopila että Villelä ovat sukujuuriltaan lähtöisin Marttilasta. Aluksi on kuljettu sukunaapurustoon ovelta ovelle. Itäpäänkuja on jatkunut Villelästä Jopilan eteläpuolelta nykyiselle uomalleen. Joosenkuja taas on jatkunut Tuomaantalon aittarivin itäpuolelta Jyrkäskalliolla sijainneelle kylän yhteiselle lastauspaikalle. Nykyistä Koukinkujaa ei ole ollut lainkaan, sillä Kiiskin ja Schildt/Koukin talot ovat sukulaistaloina kuuluneet yhteiseen pihapiiriin. Vähäisempää polkua pitkin on kuitenkin kuljettu Eerikkilän kulmalta Tuomaantalon aittojen ja saunan eteläpuolelta Simolan itäpuolelle ja sieltä pohjoisrantaan. Itäpäänkuja haarautuu Kantolan läheltä Hesulin pihapiirin eteläpuolelta nykyiselle Kallunkujalle ja Tähtisenkujalle ja meren rantaan. Hesulinkujaa ei karttaan ole merkitty. Graniittiristeyksestä ei myöskään ollut kujayhteyttä Kallunkujalle. Kylän Länsipäässä on kuljettu tavallisesti pitkin kallioita.

Itäpäässä Villedään kuljettiin keskikylältä kantatalon, Marttilan oven edestä ja Jopilan pihapiirin itäpuolelta kiertäen. Itäpääнкуja jatkui Villedästä länteen Jopilan talon ja saunan eteläsivuja hipoen.

Tammion kylän kaakonkulman talot 1873 ja 1870-luvun lopulla.

Tammiossa vanhankylän alueelle on 1700 – 1990 rakentunut yhteensä 54 taloa. 2020 niistä on jokseenkin alkuperäisillä paikoillaan, kivijaloillaan ja lähes alkuperäisessä koossaan säilynyt vähintään 140 vuotta eli Tammion 1881 päättyneestä isojaosta tähän päivään saakka 29. Näistä vanhin, Samula on elänyt paikallaan 270 vuotta. Vähintään 100 vuotiaita taloja on lisäksi 10. Niistä yksi on rakennettu palaneen talon paikalle. Kunnossapitoa ja korjaustoimia on tietenkin vaadittu jatkuvasti. Alkuperäisille paikoille on rakennettu neljä kesäkotia. Kolme taloa on siirretty pois alkuperäisiltä paikoiltaan, niistä kaksi Tammioista, toinen Haapasaareen ja toinen Haminaan. Kolmas on siirretty Tammion Orminaisista Tammion vanhankylän alueelle. Poroksi on palanut jo mainitun lisäksi kolme taloa. Kuusi taloa on käyttökelvottomina purettu.

Kierrettäessä Tammion kujia myötäpäivään Koukinkujalle sille postiosoitettut talot ovat kohta 190-vuotias Simola ja 110-vuotias Evert Koukin talo, 150-vuotias Kouki/Schildt ja 190-vuotias Tuomaantalo. Puikahdettaessa Koukinkujalta Jyrkäskalliolle on kallion laelle erinomaiselle näköalapaikalle pystytetty lähes 150 ja purettu 90 vuotta sitten ja jonka asukkaat ovat siirtyneet uudistaloon Tammion Ketholmalle 1900-luvun alkuvuosina. Koukinkujan ja Joosenkujan risteyksestä koilliseen sijainnut Pitkästen kantatalo Jesperilä tuhoutui tulipalossa 220 vuotta sitten.

Joosenkujan taloista ovat Eerikkilä 227 v, Joosen Topin talo 147 v, Joosela 202 v, Samula 270 v ja Kallula 236 v säilyneet paikoillaan keskimäärin 216 vuotta. Kujan varrella olevan muistokiven kohdalla sijainnut Vanhakartano 220 v on siirretty sellaisenaan Haminan Ristniemelle.

Hesulinkujan varren talot Hesuli ja Jerola on rakennettu runsaat 160 ja 190 vuotta sitten. Jerolan naapureista Kallunkujan vastapuolella sijainnut lähes 170 vuotta sitten rakennettu Topila on purettu. Kallunkujan varren muut talot Rytkö ja Topin Villen talo ovat lähes 140-vuotiaita, Jermo 160-vuotias. 100-vuotias Somerista Tammioon rahdattu kylän yhteinen kokoontumispaikka Kalastajainpirtti ja Tammion museon rakennukset keskittyvät nekin Hesulinkujan tuntumaan.

Niileksenkujan varrella sijaitsevat 130-vuotias kansakoulu, 140-vuotias Tanelintalo, 150-vuotias Jeron Kallen/Niilekselän Antun talo, runsaat 170 vuotta vanha Niilekselä ja 150-vuotias Saskala. Niileksenkujan graniittiristeyksestä erkanevan Tähtisenkujan varrella sijaitsevat 160-vuotiaat Tähtisen ja Tanin Riston talot.

Läns pääntien läns päähän sijoitetut Tuomaantalon perilliset Anttula, Juhola/Tommola ja Juhola/Harju ovat yli 150-vuotiaita.

Itäpäänkujan Topin Topin talo on lähes 150- ja Heikkilä 155-vuotias. Purettu Tuomola/Tani oli rakennettu 220 vuotta sitten. Kantola ja Esko ovat lähes 170-vuotiaita. Purettu Haapa-Kallen talo rakennettiin 150 vuotta ja Esin talo alun perin runsaat 280 vuotta sitten. Antti Koukin talo siirrettiin Tammion Orminaisista nykyiselle paikalleen lähes 110 vuotta sitten. Suomalainen/Marttila on talo rakennettu alun perin 310 vuotta sitten, Jopila lähes 170 ja Villelä 152, Manuntalo/Tanin Topi 165 ja Manuntalo/Tammelin 155 vuotta sitten. Israelin Antun 160 vuotta sitten rakennettu talo on siirretty yli 140 vuotta sitten sellaisenaan Haapasaareen. Esin Kallun talo pystytettiin 150 vuotta sitten. Tämän talon samoin kuin Esin ja Tuomolan/Tanin talon paikalle on rakennettu kesäkotia. Heinäkallion 230 ja Bycklingin runsaat 140 vuotta sitten valmistuneet talot ovat tuhoutuneet tulipaloissa ennen vuotta 1900.

TALOKARTTOJA AIKAVÄLILTÄ 1880 - 2020

Vuosien 1873, 1880, 1881 ja uudempia karttoja vertailemalla ja suurettamalla voi varmentaa Tammion talojen rakentumisen ja häviämisen ajoittumista. Isojaon kartoista puuttuvat Tapanin, Rytkön, Topin Villen ja Antti ja Evert Koukin talot sekä Ketholman Simon Topin ja Lautalan talot sekä kansakoulu ja Kalastajainpirtti. Ne on siis rakennettu vuonna 1881 päättyneen isojaon jälkeen.

Isojaon kartta vuodelta 1881.

Tammio 2020. Maamittaushallitus: Paikkatietoikkuna.*

Tammion kyläalueen rantamaasto on muotoutunut jääkaudella silokallioiksi ja sen jälkeen puhdistunut veden huuhdella rantoja vedenpinnan oltua nykyistä korkeammalla. Näin on syntynyt asutukselle ja asemakaavalle ihanteellinen luonnonympäristö. Tällaisessa ympäristössä talot ja kujat ovat säilyneet keskeisiltä osiltaan lähes muuttumattomina jo 150 vuoden ajan ja tämä rakenne on haluttu kaavoituksella suojella tulevillekin sukupolville.

TAMMION TALOKOODIT 2020

03 1	VIERASVENESATAMA KATOS	30 1	TOPIN TOPI
06 1	JYRKÄSKALLIO	30 2	PALOVAJA
06 2	SIMOLA	30 3	HEIKKILÄ
07 1	TANIN RISTO	30 4	HEIKINTUOMO/TUOMOLA/TANI
07 2	KALLUN NIILO/TÄHTINEN	30 5	KANTOLA
08 1	KOUKIN EEVERT	30 6	HAAPAKALLE
08 2	KIISKI	30 7	ESKO
10 1	SCHILDT/KOUKI	30 8	ESI
10 2	TUOMAANTALO	31 1	HEINÄKALLIO
10 3	JESPERILÄ	32 1	KOUKIN ANTTI
11 1	EERIKKILÄ	32 2	MARTTILA/VANHATUPA
11 2	JOOSEN TOPI	32 3	JOPILA
11 3	VANHA KARTANO	32 4	MANUNTALO/ TANIN TOPI
11 4	JOOSELA	33 1	ISRAELIN ANTTU
11 5	SAMULA	33 2	MANUNTALO/TAMMELIN
11 6	KALLULA	34 1	VILLELÄ
12 1	HESULI	35 1	ESIN KALLU
12 2	JEROLA	35 2	BYCKLING
13 1	TOPILA	35 3	ESIN ANTTU
13 2	RYTKÖ	35 4	NYMAN
13 3	TOPIN VILLE	40 1	ESALA
13 4	JERMO	40 2	ANTTULA
13 5	POSTI-HEIKKI	40 3	JUHOLA/TOMMOLA
13 6	SAARINEN	40 4	JUHOLA/HARJU
14 1	KIRJASTO-MUSEO	42 1	SASKALA
14-2	MUSEO	42 2	NIILEKSELÄ
15 1	KEITTOKATOS	42 3	KANSAKOULU
16 1	KALASTAJAINPIRTTI	45 1	TOPI KIISKI/RUUTO TÄHTINEN
17 1	WC	45 2	KOUKIN ANTTI
20 1	TANELINTALO	50 1	LAUTALA
20 2	JERON KALLU/NIILEKSEN ANTTU	50 2	SIMON TOPI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI

TUTUSTU TAMMIOON VIRTUAALISESTI